

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul III

N-rele 33-34

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Un exemplar

Let 20

CLUJ, DUMINECĂ 15 și 22 AUGUST 1926.

C U P R I N S U L :

ACTUALITĂȚI: <i>Românii din Bulgaria</i> — — — — —	Emanoil Bucuța
<i>Domnul Mircea Eliade, „Student Filosofie“, și Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité al d-lui N. Iorga</i> — — — — —	V. Bogrea
<i>In amintirea lui † Laurențiu Pop</i> — — — — —	Al. Ciura
<i>Nici o schimbare</i> — — — — —	Ion Clopoțel
<i>Două poete: Elena Dobroșinschi și Irène Fleury</i> — — — — —	Ion Băilă
<i>Anchete sociografice</i> — — — — —	H. Trandafir
POLITICA EXTERNĂ: <i>Pactul siguranței baltice, Polonia și Rusia</i> —	N. Dașcovici
PROBLEME SOCIALE: <i>Filozofia socială a lui Henri de Saint-Simon (Sfârșit)</i> — — — — —	Petre Drăghici
<i>Rusia de azi (I)</i> — — — — —	N. N. Matheescu
SATE-ORAȘE-REGIUNI: <i>Cum trăesc țărani noștri (Obârșia; Dobroț; Rișculița; Cărăstău; Lunca; Baia-de-Criș; Tebea; Perspective economice și sociale)</i> — — — — —	Ion Clopoțel
<i>Un izvor de sănătate: Colibița</i> — — — — —	Olimpiu Boitoș
PROBLEME ECONOMICE: <i>Pentru prosperitatea satelor</i> — — —	Ion Clopoțel
CRONICA LITERARĂ: <i>Coasta de argint</i> — — — — —	Emanoil Bucuța
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: <i>Chip de bronz lui Eminescu la mormântul dela Putna. — Congresul sociologic internațional. — Cărți, reviste, ziare (Universul literar)</i> — — — — —	B. & B.
CRONICA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ. <i>Ajutorarea micilor industriași. — Acordul financiar cu Italia</i> — — — — —	Dr. Traian Nichiciu
FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNALE: <i>Parastas pentru dr. Laurențiu Pop. — Povestea unui sigil. — Karel Havlicek. — Frământările din Rusia Sovietică. — Adunarea generală a „Astreii“. — Cronică mărunță. — Dela „Astra“. — Bibliografie.</i>	

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIREI NO. 8
CALEA VICTORIEI NO. 51
Abonamente: Pe un an 600 lei. — Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoit. In America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

Apă minerală purgativă „BREAZU”

Aprobată de Consiliul Superior Sanitar este cu 50-60 % mai eficientă decât apele minerale din străinătate având același efect. De vânzare la toate farmaciile, drogueriile și prăvăliile de coloniale. Prețul unei sticle 30 Lei.

Reprezentanța Generală:

Bognár & Szántó S. A. Comercială pe acțiuni din Ardeal
CLUJ, Calea Regelui Ferdinand No. 70.

INDUSTRIA SÂRMEI S. A.

Cluj, Calea Victoriei No. 29.
Expozitura București, Mihai Vodă 15.

Produce:

FIER DE BETON, FIER DE CERCURI,
FIER COMERCIAL, SÂRMA LAMINATĂ,
SÂRMA TREFILATĂ ÎN TOATE DIMENSIUNILE ȘI CALITĂȚILE,
CUIE ÎN TOATE DIMENSIUNILE ȘI SPECIALITĂȚILE,
SCOABE, ARCURI DE MOBILĂ, AGRAFE DE BIROU

SCHMOLLPASTA

CREMĂ RENUMITĂ DE GHETE

BRĂȘOV

Inainte de plecare la băi, căutați neapărat

Depozitul asortat în toate articolele

Societate Anonimă

pentru Industria de Pielărie

Oradea Mare

Bul. Reg. Ferd.

Cluj

Cal. Reg. Ferd. 2

Satu Mare

str. Lucaciu

Fabrica: Oradea-Mare, Strada Aradului No. 23

Magazin de candelabre
pentru Ardeal S. A.

Cluj, Calea Regele Ferdinand 11

Mare depozit de lămpi
și material electric!!

Vânzare en-gros și en-detail

„ALBINA”

Intreprize și Societate
Comercială Anonimă

CLUJ, PIAȚA GĂRII

Telefon: 5-71

LINIE PROPRIE DE GARAJ.
— INMAGAZINEAZĂ TOT
FELUL DE MĂRFURI. —
ACORDĂ ÎMPRUMUT PE GAJ
DE MARFĂ. — FINANȚEAZĂ
AFACERI COMERCIALE ȘI
INDUSTRIALE.

IMPORT-EXPORT

Capital social 6,000.000 Lei

Petreceți sezonul ultim la băile de pucioasă și acid carbonic Vața de jos

Băile zac în hotarele județelor Arad și Hunedoara pe șesul romantic al văii Crișului-Alb, care este încununat cu munți. — Are gară directă pe linia căilor ferate Arad—Brașov a C. F. U. Arad-Cenad. Poștă și telegraf Mersul trenurilor dela Arad: 7-05, 12-08, 16-10, 19-10. — Aceste băi pucioase cu acid carbonic dispun de o apă de natură caldă cu temperatura de 28 gr. — 38 gr. C. care de mulți secoli vindecă cu un rezultat miraculos reumatismul, carsoarea, ma ricti, solina, Isslas, carle, inflamație, paralisia, vână emoroidală, lărgire de vână și deosebite boale femeestii — Folosind apa minerală la beut are un minunat efect terapeutic și vindecător la intestine. — În vilele admirabile edificat în parcul receros Onorațiilor oaspeții le stă la dispoziție 50 camere aranjate comod. Afară de aceea în comuna din vecinătatea băilor se pot căpăta camere cu prețuri moderate. — Medic stabili ai băii. Aer excelent muntos scutit de praf, locuri minunate de excursiuni, muzică țigănească, petreceri cu dans, cabareture și reopresenții teatrale, local de tenis și cugărie. Cursalon. Scaldă caldă.

FABRICA DE PIELĂRIE
GHETE, CURELE DE TRANSMISIE
PIELĂRIE FINĂ

FRĂȚII RENNER & CO.

SOC. AN. — CLUJ

ADRESA TELEGR.: „DERMATA”.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:

ION CLOPOTEL

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

CALEA VICTORIEI 51. TELEFON 308
PIAȚA UNIREI No. 8.
Cluj, Duminecă 15 și 22 August 1926

Anul III

N-rele 33—34

NUMĂRUL: LEI 20

ROMÂNII DIN BULGARIA

Că sunt Români în Bulgaria și în ce stare se păstrează ei, poate să vadă oricine, chiar fără să treacă în țara vecină. Iată Turtucaia, la câțiva kilometri de București și până mai ieri bulgară. Cea mai mare parte din populație e românească. A fost așa sub Bulgari, și a fost sub Turci. Ba încă pe vremea acestora, când orașul de pe malul înalt din fața gurei Argeșului era temută cetate care stăpânea tot șesul de dincoace, Românii erau alături de Turci aproape singurii locuitori. Bulgarii au coborât la apă mai târziu. Dovada se poate lua, și, câtă lipsește, datorită lipsei unui mai vechiu recensământ, se poate deduce din „Lista localităților din regatul Bulgariei dela liberare (1879) până în 1910“, tipărită la Sofia în 1921.

POPULAȚIA TURTUCAEI 1880—1910

Ani	Total	Ro- mâni	Turci	Bulgari	Alții
1880	7172	2804	2556	1699	113
1887	7926	3205	2682	1960	129
1892	8063	3411	2637	1907	108
1900	9898	3677	2748	2793	181
1905	9845	3818	2478	3208	346
1910	10190	4056	2485	3466	483

Și chiar în această listă, numai numărul Turcilor dacă e bine redat. Al Românilor sigur că e mai mic, în folosul populației bulgare. Aceasta nu numai pentru că într'un Stat nou patriotismul ușor face asemenea greseli de numărătoare, dar și pentru că în ținuturi cu populație amestecată o socotire după limba vorbită duce totdeauna la defecte de calcul. Cine câștigă e limba Statului. Dovadă, în cazul nostru cifra Românilor Turtucăreni de astăzi: 7000, fără ce-au venit după alipire de peste Dunăre. Saltul dela 4000 din 1910 la 7000 în 1925 nu-și găsește lămurire în nici-o creștere firească. E

mai probabil că mulți Români fuseseră luați atunci drept Bulgari, pentru că știau limba țării și-și făceau în ea declarațiile către agenții recensământului. Acelaș lucru trebuie să se întâmple și acum în toate satele și orașele din Bulgaria, locuite în întregime sau în parte de Români.

Din cele mai vechi timpuri acești Români și-au avut așezămintele lor de cultură, așezămintele primitive, care nu treceau de umbra unei clopotnițe de biserică. Urme de biserică și de școală proprie, una pregătind pentru viața de dincolo și alta pentru cea de-aici, se pot descoperi până în secolul al optsprezecelea. Documentele cu aceste urme au luat și ele drumurile, poate fără întoarcere, ale Moscovei, dar nu înainte de a fi fost cercetate și publicate. Din ele răsare numele unui Rusu Șaru, învățător pe la 1774 în Turtucaia și hirotonit mai târziu preot în acelaș loc; răsare, într'o însemnare chirilică pe o scoartă de carte, dascălul Mihai din Oltenia la 1777 și alți nenumărați oameni de școală, fie veniți dela noi și vădind astfel legături și un curent de mutare necontenit între cele două națiuni, fie din orașul însuși. Firul lor nu s'a rupt până aproape de venirea în 1913 a stăpânirii românești. Directorul școlii românești de sub regimul bulgar e și azi institutor la școala unde a lucrat douăzeci de ani.

Până târziu după 1878 limba bulgară nu era obligatorie. Dela 1892 ea a pătruns ca atare, împreună cu câțiva institutori bulgari impuși.

În 1906—1907 școala avea peste 200 elevi și eleve. Curând după aceea Statul bulgar a scos limba română și pe învățătorii români din ea. Vom întâlni mai departe aceeaș măsură înlăturându-ne limba și învățătorii de prin toate satele românești din Bulgaria. Dacă în Turtucaia nedreptatea s'a putut cu prisosință înlătura, aiurea ea se menține și-și aduce în fiecare

an roadele, spre paguba, cum se va vedea, nu numai o noastră, sau a înțelegerii dintre două popoare, dar a Bulgarilor înșiși.

După locuință și obârșie, Românii din Bulgaria se împart în două grupe: unii se pot numi Români bulgari dunăreni, iar ceilalți Români bulgari balcanici.

Aceștia din urmă sunt Aromânii și, în afară de rădăcinile lor locale, seculare, au roit din marea stupină macedoneană. Roesc și astăzi. Cei mai mulți sunt acum statorniciți. Păcurarii cari apăreau cu turmele lor numai pentru pășune și se întorceau apoi, cu schimbarea vremii, ori că s'au oprit deplin pe loc în sălașe înalte, ori că au rămas de cealaltă parte de hotar. Noulle stări politice au pus capăt acelor pendulări de populație, cunoscute din Evul Mediu și mai de mult, și prin care se lămuresc, sau după perdeaua cărora stau tainic, atâtea fapte de limbă sau de etnografie și folklor ale poporului nostru. Chirigiile singuri se mai mișcă pe strămile și cotitele cărări de piatră cu caii lor de tovar plini de marfă sau pe șosele cu praf din orașel în orașel, dela râpa Vardarului și a Strumei până la Vidin și Lom sau până la Varna.

Aromânii bulgari sunt sau crescători de vite sau negustori. Risipiți, ei pot fi găsiți în mai toată Bulgaria, hangii prin centre mici sau prăvăliași și bancheri prin cele mari, economi, stăruitori și rezistenți. Pentru venirea unora se poate înfige și țărșul unui fapt istoric. Așa e cazul fugarilor din distrustul Moscopole. Locul însă unde trăesc în număr mai mare alcătuește un fel de triunghi în care sunt mai însemnate laturile și punctele de oprire decât câmpul propriu zis. Una din laturi ar avea direcția Sofia-Gorna-Giumaia-Petrici, iar celelalte două s'ar uni având ca vârf împrejurimile

Peșterei, până la jumătatea drumului dintre Peștera și Stanimaca.

Numărul lor e greu de dat după izvoarele oficiale, care nu-i cunosc sau nu-i recunosc totdeauna ca populație aparte. Ceva din confuzia noțiunii globale și mai mult geografice decât etnografice, de Macedonean, nu se putea să nu-i urmărească și pe ei, mai ales într-o țară atât de frământată de chestiunea macedoneană. Ca temei ar putea sluji un grup mai sub ochi și mai vechiu în țară, decât sălașele și statele sudice, venite Bulgariei cu rotunjirea hotarului după 1913.

Aromânii din Sofia sunt strânși în colonie, care pentru ei are în înțeles mai adânc decât i-ar avea pentru alte neamuri. Se știu, se ajută, lucrează unitar, „Lista localităților“, amintită și în altă parte, cunoaște pentru capitală, ca să luăm numai două date, în 1905, 230 Români și 771 Tântari (Aromâni), iar în 1910, 314 Români și 720 Tântari. Datele noastre vorbesc însă de 2000 până la 3000 numai Aromâni în Sofia. Atunci? Ar trebui să se meargă mult dincolo de 10.000 ca să se găsească cifra Aromânilor bulgari, iar până la date mai precise ale noii numărători, care va oglindi atâtea stări neașteptate datorite schimbărilor de veoe în nevoie între populații sau refugierilor, de către Grecia sau Jugoslavia, și până la întregirea și controlarea acelor date prin cartografia locală română, ori ce încercare de fixare a unei cifre ar păcătuți.

Centrele mai însemnate sunt astăzi: Sofia cu 500 de familii, Gorna-Giumaia cu 300, Kiustendil cu 70, Samcov cu 50, Radomir cu 10, Mehomia cu 15, Bosilegrad cu 5, Dupnița cu 8, Strumița cu 5, Petrici cu 5, Nevrocop cu 3, pe lângă locurile cu păstori Aromâni ca Peștera și Brațigova, de vreo 100 de familii.

Aromânii bulgari au două școli și două biserici, câte una din fiecare în Sofia și Gorna-Giumaia. Ele nu pot fi puse însă în rândul înlesnirilor pe care Bulgaria le face minorităților sale. Aceste așezăminte sunt înființate și întreținute de Statul Român, cu instituții și preoți numiți și plătiți de el. Ceva asemănător au și Bulgarii la noi, de pildă școala și biserica din București. Dacă am răspunde arătând spre ele atunci când ni s'ar aminti de școlile și bisericile pe care le îngăduim minorității bulgare autohtone, am cădea în greșală ca vecinii noștri. Abia dela astfel de așezăminte încolo se poate vorbi de grija culturală a Statelor pentru minoritarii lor.

Românii bulgari dunăreni sunt înșirați mai ales dealungul Dunării, de unde au urecat pe cursul mai tuturor

răurilor, pe Osmă, pe Vid, pe Isker, pe Târnava, pe Ogost, pe Timoc. Dela Șiștov până la Vidin și la Vârfu și de acolo până la Mlava și Morava Sârbească satele românești se țin lanț. Dacă pe ici, colo, lanțului îi lipsește vreo verigă, faptul se lămurește prin colonizarea interioară băștinase, pe urma creșterii populației și mișcării înăuntrul hotarelor către ținuturile de mai slabă densitate. Acele ținuturi fuseseră centre vii de emigrare mai vechi nord-sudică. Până astăzi, în atâtea locuri Bulgarii par străini și venetici, în mijlocul satelor românești care nu-și mai știu de multe ori vatra de dincolo, pe când noii vecini sau conlocuitori și-aduc foarte bine aminte orașelul de sub poala Balcanilor de unde au plecat. Când uită, li'l aduc aminte ceilalți.

Cei mai mulți din acești români sunt Olteni. Când nu mai pot spune singuri de unde se trag, portul și limba îi dau ușor de gol. Ei sunt mai ales plugari, dar în același timp și podgoreni pe înșoritele terase dunărene, și pescari isteți în bălțile și apele fluviului. Sunt mai înstăriți și mai mândri decât frații lor de dincoace. Amestecul, pe deo parte, cu elemente desperechiate și unori de strănsură, cum sunt dezertorii sau alți fugiți dela noi face ca înfățișarea unor așezări să fie prea inegală, iar pe de altă parte, închiderea față de viața intensă românească și rămânerea în marginile celei bulgare, le strimtează puțin câte puțin orizontul. Această stare ar fi și mai păgubitoare valorilor omenești fără legăturile neîntrerupte și de multe feluri între cele două maluri. Nici luciul tăcut al Dunării nici asprimea grănicerilor nu sunt piedici. Prin oameni cele două maluri sunt încă una.

Exemplarele culte, ridicare dintre ei, negustori cuprinși, avocați, medici, mari funcționari, artiști și învățați sau chiar oameni politici sunt adesea alături de cei dintâi frunzași ai țării. Aceasta n'a însemnat însă până acum o înălțare a populației românești în genere. Ea pierde pe rând, poziție după poziție. Aleșii pe cari și i-a scos din sân, slăbindu-se, privesc această dare îndărăt fără să se priceapă sau să vrea să facă în jur zid de apărare. Privighetorile ei cântă în alte păduri și într'un vers potrivit după acestea! Sătenii au făcut mai mult pentru păstrarea ființei lor și a firului dela strămoși decât ucenicii schimbăcioși ai cărții. Limba și datinele milenare împodobesc și azi satele ca acum o sută și ca acum cime mai știe câte sute de ani; dela porțile orașului încep șovăelile; în cuprinsul lor și departe de acasă, și uitările și uneori vânzările.

Numărul Românilor bulgari dună-

reni poate fi socotit rotund la 100.000. Această cifră reese, cu mici oscilații, și corectări pe care le vom documenta, din chiar statisticile bulgare. Cam zece la sută din ei sunt populație orașenească; încă vreo zece semi-orașenească, adică din cuprinsul sau din marginea orașelor, dar cu îndeletnicire țărănească; și optzeci la sută, săteni curați. Orașele sunt însă mici înjghebări din râpa Dunărei, Vidinul, Lomul, Rahova, 17.722, 13.067, 5762 locuitori în 1920. În Vidin erau în 1910, de când avem și date amănunțite la o populație totală de 16.450 de locuitori, 943 Români. Despre siguranța cifrei putem judeca după ce era ea în 1905: la 16.387 populație totală, 1.080 Români. Cum de erau să scadă Români în cei cinci ani dintre statistici, când în afară de creșterea firească, Românii Vidineni sunt neconținut sporiți de adaosul țărănesc mutat la oraș? Incongruențe și taine de-ale statisticii! De aceea și cifra globală arătată a se găsi la 31 Decembrie 1920 în județul Vidin, 37.021 Români, trebuie luată cu toată rezerva. Din cercetarea situației fiecărui sat în parte, reese aceiaș rupere an de an din corpul românesc și trecere dincolo de crâmpnee, crâmpnee: funcționarii Statului sau oameni în vreo legătură cu Statul, toți Români, sunt regulat socotiți la Bulgari; tinerii vorbind tot mai mult bulgărește, tot mai mulți dela nesfârșitele războaie care i-au ținut în tabere departate, deopotrivă. Pentru destule sate, din care avem experiența proprie și mărturisirea hotărâtă a localnicilor, statistica știe uneori zeci, dar alte ori chiar sute de Bulgari, acolo unde nu e picior sau se găsește cel mult o familie, două. De pildă Bregova, sat mare pe Timoc, de 4.998 locuitori în 1920. Unde au găsit agenții statistici pe cei 200 Bulgari? În fața oricărei anchete făcută de oameni pricepuți să deosebească între vorbitorii de bulgărească și bulgarii de origine, ei s'ar topi până la câteva exemplare, negustori sau învățători de programă, știind în schimb perfect românește.

Românii bulgari dunăreni se pot împărți în două grupe, fiecare cam de 40 de sate și cam de aceeaș mărime. Unii sunt întinși mai mult linear, într'o coardă lungă, dela Șiștov până la Acciar, în cotul cel mare al Dunărei dintre Lom și Vidin. În anume părți ale coardei, în dreptul diferitelor văi, fâșia etnografică română se bulbucă înăuntru. Apoi ține iarăși malul fluviului, ca o rampă în marginea unei surpături, pe care n'o lași din mână. În bulbucăturile intrate mai afund Românii locuiesc mai adesea amestecați cu Bulgarii, cari încet îi ma-

jorează; pe coardă sunt singuri, sau Bulgarii, colonizați aici, cedează ei, învățând limba română. Așa s'a întâmplat în Kozlodui (Codosluiul românesc), sat de 5.726 locuitori în 1920, așezat ceva mai jos de gura Jiului. Cam o optime de Bulgari mutați în el la 1901 din Kiustendil și puși ceată în marginea lui, au trecut prin acest proces firesc și împotriva așteptărilor celorce, în alte scopuri, îi aduseseră.

Al doilea grup e alcătuit de Românii dintre Vidin și Timoc. Spre deosebire de cei dintâi, aceștia sunt așezați în adâncime, în trei rânduri de sate, atât în lung cât și în lat, mulțumită pe deoparte configurației terenului și sprinjirii lui de toate părțile pe apă, ceea ce înlesnea înjghebură și a unei insule etnografice, iar pe de altă parte vecinătății Timocului sârbesc, plin de Români. Fiind mult mai puțin risipiți, ei se păstrează mai curați și sunt meiniți să ia în mână, prin conducătorii lor, pricina tuturor Românilor bulgari. Sunt de altminteri și mai avuți, și prin urmare mai de sine stătători. Iar cu o latură privesc spre întinericul politic și cultural al Românilor din Craina sârbească! Prefirări de-acolo le-au venit de mai multe zeci de ani, în părțile pădurene, locuite de Români bănățeni sau Olteni, trecuți întâi prin filtrul sârbesc. Dacă Sofia, centrul politic al țării și al Românilor cetățeni bulgari, trebuie să lucreze pentru unirea elementului român și aromân și să conducă acțiunea lor politică, Timocul, în care ar trebui să se facă mai mult pentru ridicarea Bregovei până la o capitală regională, e chemat să conducă cealaltă acțiune, culturală, temelind cel mai sigur și condiția de biruință a celei dintâi.

Vremea așezării, legătura cu pământul și cu oamenii, ca și starea culturală a Românilor bulgari dunăreni, sunt destul de deosebite. Ele se pot înțelege și judeca numai prin cercetarea la fața locului și din caz în caz. Vom încerca, numai, alegând din diferite locuri asemenea cazuri, să dăm o părere.

Trebuie năzuit, în ce privește pe acești Români, la o unificare de tratament, de altminteri ne dăm seama că destul de greu de înfăptuit chiar dacă s'ar pune întreaga bunăvoință și din partea autorităților. Bulgaria e însă tot o țară nouă care abia își aplică ei și naționalităților ei, luați în înțelesul cel mai strict, o unitate de tratament. Ceilalți n'au decât să se supună sau să sufere. Patriotismul activ bulgar, care izbucnește uneori în forme supărătoare pentru ceilalți, fiind în sine și dacă nu s'ar depăși sigur, o simțire vrednică de tot respectul, ușor să în afară iluzia că reprezintă o țară

desăvârșit încheată, fără o problemă a minorităților și cu luare aminte numai la vecinii unde Bulgarii răzleți sau răsluți gem sub jug. Pe când în realitate în unele județe te poți crede în colțuri peștrițe de Dobroge sau de Basarabie. Imprejurările istorice le-au fost și lor deopotrivă de vitrege. Numai că Bulgarii crează și cultivă chestii bulgărești pretutindeni unde li-se pare că au dreptul, și nu vor nici să audă de vreo chestie minoritară, la fel privită și urmărită de cineva din afară, la ei acasă. Țară tânără, cum nu e ea singură pildă, și cum se pot întâlni chiar și în Nordul Dunărei! Dacă în Bulgaria întregă sunt vreo 120.000 de Români la o populație de 5 milioane, aceasta înseamnă că, față de o populație la noi peste de trei ori atâta, Bulgarii sunt în România exact în aceiași proporție. Numai că pe când e plină lumea de sgomotul problemei bulgare în România, de o problemă românească dincolo de Dunăre nu știe nimeni și nici nu ne-am gândit să ridicăm glasul. Acest singur fapt ar vorbi, ni se pare, de mai marele nostru simț de toleranță și de pace.

Ne oprim între Români bulgari dunăreni dela Răsărit de Acciar, întâiu la satul Mărtvița, din județul Plevna. E caracteristic din multe privințe. Cu toate că adânc pe Vid, spre Opancez și Plevna, pe unde erau la 1880 proaspete amintirile trecerii oștirilor românești, el e, în elementul român, un sat de colonizare nouă. „Lista localităților“ îl arată curat bulgăresc în 1880, cu 337 locuitori. După acest an s'au așezat aici, ispitiți de belșugul de pământ, Români. Români de două feluri: Olteni veniți dela Doanca Romanatului și alte sate de pe valea Oltului, și Bănățeni, cunoscuți cu numele de Ungureni. Aceasta în 1886. „Lista localităților“ numără în 1887, 607 Mărtvițeni, din cari numai 372 sunt Bulgari. 191 sunt Români, iar ceilalți până la 231, „Slăveni“ din Cehoslovacia de azi, Maghiari de lângă Budapesta și Sârbi, toți poate cu stăgu bănățean. În 1910 populația satului era de 1.552 de oameni cu 610 Bulgari și 648 Români. În 1920 ea se ridică la 1817.

Școala e de Stat și de limbă bulgară. Biserici sunt patru, una ortodoxă, una evanghelică, una baptistă și una metodistă. Preotul ortodox, care e bulgar, așteaptă numai cărțile rituale, ca să facă slujbă o săptămână în limba bulgară și altă săptămână, pentru Români, în limba română. Aceștia sunt majoritatea și prin urmare cel mai tare sprjin acolo al ortodoxiei. Bănățenii nu intră în socoteală, pentru că sunt metodisti. Propaganda lor, primejdioasă mai ales pentru Olteni, ca și toată

activitatea sectelor, duce la o asemenea recunoaștere, care ar fi mai rodnică venind ca aplicare a unui principiu de dreptate, decât a unei măsuri de oportunism.

Coborând pe Vid întâlnim în dreapta apei, Copriva, Șiacovo, Găureni, comună puternică de 2.704 locuitori, numai Români și veche așezare a noastră, cum o dovedește și formația cuvântului cu totul proprie în tăetura lui de plural băștinaș. — La trei, patru kilometri mai departe e Șimlevo cu 1600 locuitori, toți de ai noștri, și lângă el, la gura râului, Somovit, cu 1499 locuitori, din cari vreo 1300 Români. Spre Răsărit, pe sub Nicopole și trecând apoi la Românii din județul Târnava, dăm de Cercovița, Debova, Armălu, Bielen în mlăștinile dela jumătatea drumului dintre Nicopole și Șiștov. Pe dreapta Vidinului e Gulianța, iar jos la Dunăre, Cercelanul peste apă de Gărcovul din Romanati și Măgura în fața Silișteoarei, sate numai de Români, fără turla cu cruce a vreunei biserici. Pe Dunăre în sus ne întâmpină acum Beșlii, curat românesc, de 1559 de oameni, la vărsarea Iskerului, pe a cărui vale se găsesc foarte aproape Ghighii și Ghighenski Mahala. Mai departe pe fluviu, spre Rahova, se înșiră Vidinul, de jos și de sus, Ostrovul cu 2627 locuitori, Lescovăț, în văzul Rahovei. Ogostul și Târnava își au și ele sate de Români: Hârlețul, Saraiul spânzurat pe râpi și nevăzut, deasupra singurei fântâni dela drumul mare, Glujeni, Butan, Sârbenița, și floarea tuturor satelor românești dunărene din aceste părți, Codosluiul.

Nu vom mai urmări acum nici satele de pe Țibra, nici cele de pe Lom: Țibrul de vreo 854 de oameni, jumătatea Români jumătatea Turci, Țibăr Varoș cu 2000, din cari aproape trei sferturi Români, Călugăr Mahala cu 1497 în întregime Români, Razgrad Mahala, Ciucian, Labăt, Golenti, Ursoaia. Am intrat de mult în județul Vidinului, și, dincolo de plasa Lom, se întind satele mândre timocene, care cer tratare aparte.

Ținutul românesc din aceste părți, a doua grupă Dunăreană, a cărui capitală administrativă e Vidinul, izbește întâiu prin aceea că e bine legat în sine. În loc de un fir subțire sau de stropi de sate, el ne stă înainte ca o pată etnografică destul de puternică. Vetre ca Bregova, cu 4998 de locuitori în 1920, Gânzova cu 2201, Vârful cu 2163, Kirimbegul cu 2150, Rahova Pădurenilor cu 2174 și cătunul ei Fundenii cu 172, cele patru sate unul lângă altul, — Șeu, Cutova, Ștanotâm și Coșova, cu 5201 oameni la un loc, pretutindeni mai mult fără urmă de Bul-

gari decât cu Bulgari, înfățișează o mândrețe de viață românească, aici, în cotul cel mai îndepărtat al Bulgariei.

Binefacerea acestei așezări se văd. Limba e mult mai curată. Legăturile de rudenie între un mal și altul sunt mai ușoare. Unele din drepturile de demult s'au putut păstra. Punem între ele la locul de frunte limba în biserică. Un duh mai luminat de vladică a îngăduit-o mai peste tot. Problema, grea de deslegat aiurea, a pregătirii preoților, aici s'a ivit foarte rar. Vechii slujitori ai altarului, descălecați din Țară pe la începutul secolului trecut, au dat naștere la adevărate dinastii preoțești. Unii din ei au pătruns și în baladele populare, deși cu alte însușiri decât cele blânde ale hirotoniei. Ei și-au lăsat biserica unul altuia din tată în fiu. Ca într'o diplomă domnească se pot urmări astăzi pe pietrele din cimitir, spiță de spiță și cu arătarea anilor, „popii“ dintâi și moștenitorii lor din aceleas neam. Biserica a rămas a oamenilor.

Școala însă nu. Școlile primare și progimnaziile din atâtea sate unde se vorbește altă limbă, decât a Statului, nu cunosc decât limba lui. Ceeace se întâmplă e ușor de prevăzut și se știe și din alte locuri izbite de aceeaș greșală. Invățământul pierde vreme, nu e sincer și nu dă roade, sau dă altele decât cele așteptate.

Din 37.160 de Români numărați în județ la 1920, știau carte abia 10.223, din cari 8753 bărbați și 1470 femei (din totalul acestora din urmă de 19.093!). Și ce carte știau și ei, cu un sistem, de nevoie bilingv în întâiele două clase și cu totul bulgar apoi, când se crede că școlarii și-au însușit de bine, de rău rudimentele limbii de Stat! Pospaiul de cunoștințe astfel însușit se topește în mediul curat românesc, în care școlarul se întoarce când închide ușa școlii. Proporția absolută a știutorilor de carte români e cu mult sub aceea a Bulgarilor, și aceasta mulțumită numai limbii de predare.

Fără limbă românească pentru Români în biserică se înmulțesc sectele; fără limbă românească în școală se întinde analfabetismul!

Și se mai întâmplă ceva. Copiii Românilor mai înstăriți sau cari au mai mare aplicare la carte trec Dunărea și cer adăpostul școlilor noastre. Numai din ținutul Vidinului sunt azi peste o sută la noi, elevi de școli primare, de școli de meserii, de seminarie și studenți de universitate sau de școli speciale superioare. Pătura de profesii libere, de oameni de biserică și de învățământ popular, de conducători in-

telectuali într'un cuvânt, începe să se pregătească în afară de hotarele țării de unde se trage și unde are să trăiască. Ceeace nu poate fi în folosul Bulgariei, nici ca manifestare generală a unui rău în politica internă culturală, și nici ca spirit al absolvenților de aici, care fatal va fi în unele cazuri altul decât și l-ar dori ea. Cu măsuri polițienești sau propagandă locală, cum se încearcă azi la Vidin, care să facă anevoioasă sau cu neputință întoarcerea celor mai înzestrați cetățeni bulgari de

limbă română între ai lor acasă, unde nu li se pune însă la îndemână un mijloc de pregătire asemănătoare în limba vorbită de ei, se lucrează împotriva scopului propus. Aceste măsuri și această propagandă abia dacă fac mai zgomotoasă o stare de lucruri, până atunci localizată și înăbușită.

Fără limbă românească pentru Români bulgari în biserică și școală se pune la cale de Stat însuși crearea unei probleme românești în Bulgaria!

Emanoil Bucuța

POLITICA EXTERNĂ

Pactul siguranței baltice, Polonia și Rusia

Urmărind de aproape evoluția problemelor fundamentale ale politicii europene de după război și căutând să fixăm mereu poziția României în acest cadru general, am stăruit în mod deosebit asupra problemei siguranței Statelor.¹ Inutil să repetăm, ce am spus de atâtea ori, că pacificarea reală a spiritelor și normalizarea vieții internaționale nu sunt posibile fără întronarea sentimentului obștesc de siguranță atât pentru viața particulară a cetățenilor, cât și pentru existența fiecărui Stat în parte și a tuturor laolaltă.

România și problema siguranței

Dar problema siguranței europene prezintă aspecte variate după cum o examinăm într'un sector sau altul al vechiului continent. Doar că aceste aspecte înfrunesc un singur caracter de uniformitate: siguranța, mai mare în Apus, scade cu cât ne îndreptăm spre Răsărit, spre a ajunge la minimum în vecinătatea Rusiei, și aceiași tendință de scădere a siguranței o regăsim dela Nord spre Sudul Europei cu excepția vecinătăților rusești unde nesiguranța apare egală pentru toți.

Țara noastră aflându-se, prin așezarea ei geografico-istorică, la încrucișarea liniilor de maximă nesiguranță, fie venind din Apus fie scoborând dinspre Miază-noapte, este evident că problema siguranței, atât sub aspectul ei general european cât și sub acela specific local, ne interesează pe noi mai mult ca pe alții. De aceea, am urmărit cu deosebită atenție opera încercată, la Geneva, prin protocolul arbitrajului obligator și ne-am bucurat de succesul sforțărilor încheiate prin

pactele dela Locarno, — deși nu se vorbise încă de regiunea cea mai expusă primejdiilor de război, regiunea orientală a Europei. Ne-am bucurat pentru că o sporire a siguranței în Europa apuseană și centrală nu poate însemna decât o scădere a primejdiilor nesiguranței în restul vechiului continent, după cum orice scăpare a marilor puteri europene de grija propriei lor siguranțe are de efect o acțiune mai puternică și o influență mai mare din partea lor pentru diminuarea primejdiilor de război ori de unde ar veni ele.

Evident, în ciclul sforțărilor obștești pentru siguranță, cei mai serioși amenințați au interesul și datoria să nu aștepte nimic de-agata, ci să se silească și singuri de a-și spori siguranța locală sau regională, independent de cea generală. În acest sens, am văzut, când am vorbit despre „rețeaua pactelor de siguranță“, că România ocupă un loc de frunte, printre Statele zeloase de a se ajuta singure, prin participarea ei atât în sistemul Micei Antante pentru siguranța sectorului central-european și balcanic, cât și prin alianța cu Polonia transformată în pact reciproc de siguranță pentru sectorul oriental.

Dar când vorbim despre sectorul european oriental și despre siguranța acestei părți a vechiului continent, însemnează că ne preocupă în primul rând evoluția politicii externe rusești, precum și toate măsurile de siguranță la care recurg celelalte State vecine cu Rusia la Nord, la Vest ori la Sud.

Intr'un recent articol² am vorbit, în treacăt, despre pactul de neagresiune dintre Moscova și Angora, adică dintre Rusia și vecinul ei dela Sud, Turcia, — care-i riverană ca și noi la Marea Neagră, — după cum am pomenit despre încercările bolșevicilor de a în-

¹ Vezi seria articolelor din Societatea de mâine a. II No 10, 30-31, 32-33 și 41; a. III No 17, 20 și 21-22, osebit de atenția specială dată protocolului dela Geneva din 1924 ca și operei dela Locarno din 1925 printr'o altă serie de articole.

² Societatea de mâine a. III. No 21-22.

cheia un pact asemănător cu statele baltice: Lituania, Lettonia, Estonia, Finlanda și Polonia, adică vecinii dela Vest și Nord.

Astăzi când se vorbește din nou și stăruitor despre pactul siguranței baltice între aceste State și Rusia bolșevică, iar un ziar american preciza chiar că mareșalul Pilsudski ar urmări o alianță a tuturor acelor State, la care să adere și România, pentru a crea un front puternic de siguranță față de bolșevici, — socotesc interesant să ne ocupăm special de această problemă.

Câteva date statistice

În primul rând, pentru fixarea ideilor asupra cadrului problemei siguranței orientale împotriva primejdiei permanente ce o prezintă Rusia, cu populația ei de aproximativ 150 mil. locuitori și cu imensele teritorii bogate dar încă nevalorificate, — se cuvine să notăm câteva date statistice despre suprafața și populația Statelor europene vecine imediat Rusiei.

Iată aceste date:³

	Populația	Suprafața (în Kmp.)
Estonia	1.109.000	47.539
Finlanda	3.500.000	389.074
Lettonia	1.885.000	64.750
Lituania	2.165.000	85.470
Polonia	27.193.000	388.126
România	17.000.000	294.244

Dintr'o ochire comparativă fugară apare isbitoare disproporția dintre populația Rusiei și blocul celor 6 State la olaltă admitând că, politicește, blocul ar fi realizabil, — după cum este isbitoare și disproporția dintre blocul româno-polonez, realizat mai demult, și toate celelalte State considerate împreună.

Țările baltice propriu zise, cu toată neînsemnătatea lor teritorială sau numerică, exceptând Finlanda, prezintă o importanță politică și strategică de primul ordin într'un pact de siguranță față de Rusia fiindcă ele stăpânesc țărmurile Mării Baltice și pot tăia în cas de conflict eventual legăturile și aprovizionările Rusiei din Apus.

Antanta baltică

Conștiința comunității intereselor baltice s'a afirmat pentru prima oară la Helsingfors, în 1920 (15—22 Ianuarie), când s'a ținut o conferință între toate cele 5 State pentru stabilirea unui acord general de directive în politica

³ Le iau după „European economic and political survey” publicația bibliotecii americane din Paris No. 18 din Mai 1926 și după raportul reformei administrative române din 1925.

externă, pentru discuții preliminare asupra unui plan de neutralizare a Mării Baltice, în sfârșit pentru regularea problemelor de ordin economic imediat în materia traficului comercial pe căile ferate și postal cum și a reglementării comunicațiilor telegrafice.

Spre sfârșitul aceluiaș an o nouă conferință limitată numai la chestiunile de ordin tehnic și economic, precum colaborarea băncilor respective, unificarea sistemelor de măsuri și greutăți, reglementarea patentelor, transitul reciproc, pescuitul costier și unificarea măsurilor legislative în materia navigației maritime și aeriene, uniformizarea măsurilor pentru ocrotirea muncii, schimbul de opere științifice, etc. — s'a întrunit la Bulduri cu participarea tuturor celor 5 State.

O singură chestiune politică a fost atinsă cu acest prilej: încheierea tratatelor de arbitraj.

Din totalitatea preocupărilor tehnice și economice, majoritatea lor au fost rezolvite ulterior, în alte conferințe la care Lituania n'a mai participat din cauza diferendului cu Polonia pentru Vilno sau a luat parte numai la conferințe restrânse cu Lettonia, Finlanda și Estonia, dar s'a abținut de câte ori era prezentă și Polonia.

Particularismul Statelor baltice și dificultățile acordului general

Privind de departe politica externă a celor 5 țări, în lumina primejdiei rusești, solidaritatea lor ne pare drept singura directivă de normală și liniștită dezvoltare în viitor.

Realitățile locale, tradițiile culturale deosebite și egoismul fiecăruia luat a parte ne explică, însă, pentru ce directiva unitară față de Rusia n'a fost definitiv stabilită nici până astăzi.

Astfel, ca să le luăm pe rând:

Finlanda, cu o însemnată minoritate suedeză și cu tradiții de cultură apusană, se simțea mai curând atrasă către prietenia și siguranța Statelor din Apus, în special către Germania și Suedia, decât spre legătura cu Polonia și celelalte State baltice.

Germania, ca dușmana Rusiei țariste din timpul marelui războiu, îi dăduse, după 1918, un sprijin puternic pentru a înfrunta anarhia bolșevismului rusesc și a înfăptui cât mai repede independența națională.

De Suedia o lega o tradiție culturală și viața dusă în comun timp de șase veacuri, până la 1809 când a trecut sub stăpânirea Rusiei țariste cu garanția inițială a unei autonomii larg încalcată în decursul ultimelor decenii. Dar incidentul cu Suedia pentru stă-

pânirea insulelor Aland a slăbit simțitor curentul suedofil fără ca tratatul dela Dorpat, cu Rusia bolșevică, să-idea Finlandei sentimentul siguranței proprii din partea foștilor stăpânitori.

În mijlocul primejdiilor externe și a înclinațiilor contradictorii, Finlanda a căutat să facă o politică de echilibru perfect și de neutralitate între diferitele grupuri ostile sau divergente. Atitudinea aceasta s'a ilustrat în special după conferința baltică din Martie 1922, ținută la Varșovia, când ministrul de afaceri streine, Holsti, a fost desaprobat pentru angajamentele politice prea opuse cu atitudinea de mână liberă a Finlandei și a trebuit să se retragă în Mai, iar protocolul încheiat a căzut din refuzul ratificării finlandeze.

Lituania încheind pacea la Kowno, în Aprilie 1920, cu bolșevicii, și-a asigurat recunoașterea drepturilor asupra orașului și regiunii Vilno revendicate și de Polonia cu care a semnat convenția provizorie dela Suwalki, din 7 Octombrie acelaș an, până la acordul definitiv. Dar atmosfera agitată din Vilno, ca un avertisment al evenimentelor ce aveau să se precipite, a deslănțuit chiar dela 8 Oct. acțiunea voluntarilor polonezi cari sub conducerea generalului Zeligowski au ocupat Vilno și regiunea respectivă. Nici războiul pe care l-a făcut Lituania împotriva trupelor lui Zeligowski nici recursul la Societatea Națiunilor, n'au putut schimba cursul evenimentelor în Vilno, unde plebiscitul efectuat sub ocupația voluntarilor polonezi, în Ianuarie 1922, a dat o mare majoritate alipirii la Polonia, solemn proclamată două luni mai târziu prin intrarea în Dieta dela Varșovia a celor 20 deputați de Vilno.

Lituania a refuzat și refuză de atunci, în mod categoric, să recunoască unirea aceasta și continuă a se considera în stare de războiu cu Polonia. Toate încercările, fie directe, fie prin mediațiunea unor terțe puteri, de a se ajunge la normalizarea navigației pe Niemen, prin Lituania la Memel, au rămas zadarnice. Ultima conferință polono-lituaniană ținută anul trecut, la Copenhaga, a rămas tot fără rezultat.

Noul guvern lituanian prin glasul președintelui Slezewiczius a afirmat, din nou, existența încordării cu Polonia, iar Seimul de Kowno constituit prin alegerile generale din anul acesta îndulcind regimul stării de războiu în Lituania a menținut excepția pentru regiunea frontierei poloneze.

În asemenea stare de spirit Lituania face o politică de prietenie deosebită atât cu Germania cât și cu Rusia sovietică pentru a se sprijini în orice eventualitate contra Poloniei și nu as-

teaptă decât momentul oportun ca să încerce a redobândi Vilno prin forța armelor. Politica aceasta de dușmănie anti-poloneză cu orice preț ne explică pentruce, în desbaterile pactului de siguranță baltic cu Rusia sovietică, Lituania s'a declarat gata să închee un asemenea pact direct cu Moscova și independent de celelalte State baltice⁴.

Singure **Lettonia** și **Estonia** par a face o politică fermă și constantă a intereselor generale baltice față de primejdia Rusiei sovietice, în special după refuzul din 1922 al Finlandei de a ratifica protocolul conferinței dela Varsovia.

Este drept să spunem că aceste două State mici prin poziția lor pe coasta maritimă a golfulilor de Riga și de Finlanda și prin stăpânirea celor două vechi linii ferate venind din inima Rusiei, în porturile Riga și Reval (Tallin), sunt cele mai expuse primejdiei bolșevice de oarece oferă calea cea mai potrivită pentru legăturile maritime cu Nordul și Apusul.

De aceea, prin jertfe și concesiuni reciproce aceste două mici State au încheiat la 31 Octombrie 1923 o alianță definitivă, un tratat provizor de uniune vamală și un acord stabilind unificarea taxelor de port și navigație — adevărată prefață introductivă la planul cel mare de federație baltică.

În ultimii doi ani raporturile letono-estoniene au devenit și mai intime dacă ținem seamă de faptul că, în primăvara lui 1926, s'a instituit o delegație mixtă specială din delegații celor două guverne și Parlamente cu misiunea de a urmări de aproape dezvoltarea ambelor țări în diferitele domenii și de a contribui la unificarea și coordonarea acestei dezvoltări.

Polonia, prin poziția ei geografică între Rusia și Germania, dar și prin importanța ei politică europeană, a urmărit și a sprijinit toate eforturile pentru o directivă de solidaritate baltică, fără să piardă din vedere interesele ei proprii în conflictul cu Lituania sau punctele de sprijin mai însemnate ce le putea avea în afară de lumea nordică propriu zisă. Politica aceasta de calm și de așteptare până la limpezirea curentelor și directivelor de celelalte țări n'a fost lipsită de înțelepciune dacă avem în vedere că și cursul evenimentelor internaționale (precum a fost pac-

tul ruso-german și convenția comercială recentă prin dezvoltarea tratatului dela Rappallo) s'a însărcinat să dovedească necesitatea unei solidarități baltice.

Evident că, în opoziție cu toate aceste tendințe unitare și solidare, diplomația bolșevică, sprijinită probabil și de cea germană, a căutat tocmai dimpotrivă să folosească nemulțumirile și divergențele încurajând ostilitatea Lituaniei sau stimulând la început rezervele de mână liberă ale Finlandei. Conflictul pentru Carelia orientală cu Finlanda i-a închis posibilitățile de succes la Helsingfors, dar la Kowno, capitala Lituaniei, sugestiile venite fie dela Moscova, fie dela Berlin au găsit și găsesc până astăzi ascultare și crezământ, mai ales dacă sunt îndreptate împotriva Poloniei.

Formula pactului de siguranță orientală

La Genova, în 1922, d. Lloyd George a exprimat prima formulă de pact al siguranței orientale sub înfățișarea unui pact provizor de reciprocă neagresiune.

Dela Genova cu ecou în conferința dela Haga, formula d-lui Lloyd George a fost reluată de bolșevici și transformată în conferința pentru „dezarmare” dela Moscova din Decembrie 1922. De data aceasta, Lituania a participat alături de Polonia și de toate celelalte State baltice și chiar România a fost simbolic prezentă la Moscova în persoana delegatului polonez, dar desbaterele celor 12 zile au rămas fără rezultat pentru motivele arătate⁵.

Bolșevicii, însă, cari fac totdeauna mare caz de pacifismul lor, au reluat ideea pactului de neagresiune, în 1923, prin propunerea Kopp adresată Statelor baltice. Acestea au răspuns în 1924 cu un contra-proiect de pact de garanție la care guvernul sovietic s'a mulțumit să păstreze tăcerea.

Anul 1925 a absorbit preocupările conducătorilor dela Moscova prin tratativele internaționale, care s'au încheiat cu pactele dela Locarno, cum și prin desfășurarea conflictului anglo-turc pe chestia Mossul debătut înaintea Societății Națiunilor. Diplomația bolșevică n'a stat inactivă, dimpotrivă: a încercat să împiedice Locarno prin captarea bunăvoinței Poloniei, apoi prin tratatul de comerț cu Germania dezvoltând principiile dela Rappallo și a încheiat anul politic prin pactul de neutralitate și neagresiune reciprocă semnat la Paris cu Turcia.

Abia în Ianuarie a. c. bolșevicii și-au adus, din nou, aminte de Statele bal-

tice pentru a le propune un pact de neagresiune după modelul celui încheiat cu Turcia și limitat numai la câte două părți, Rusia și fiecare stat în parte, cu excluderea României dintre toți vecinii europeni⁶.

Schimbul ulterior de note din Martie, Aprilie și Mai a. c. a precizat atitudinile de amebele părți: Rusia dorea tratate de neagresiune particulare cu fiecare vecin în mod deosebit, pe când Statele baltice inclusiv Polonia și cu excepția Lituaniei înțelegeau încheierea unui tratat colectiv de garanție pentru toți laolaltă, pus în concordanță cu tratatele de pace, precum și cu obligațiile ce decurg din pact pentru membrii Societății Națiunilor.

Implicit un asemenea tratat colectiv trebuia să cuprindă sancțiuni pentru violarea obligațiilor luate de fiecare semnatar, iar, pe deasupra, se cerea de către partenerii Rusiei bolșevice în tratativele diplomatice din acest an admiterea clauzei de arbitraj obligator pentru toate neînțelegerile eventuale dintre semnatarii decurgând din textul tratatului.

Stadiul desbaterilor pentru pactul siguranței orientale a ajuns aci între Rusia deoparte, Polonia și Statele baltice de alta, cu excluderea României în intențiunile guvernărilor dela Moscova.

De o încheiere a lui avem toate motivele să ne îndoim pentru bunul cuvânt că bărbații conducători ai Rusiei bolșevice nu urmăresc pacea și pacificarea spiritelor în Europa, ci tocmai dimpotrivă mijlocul cel mai potrivit de a întreține starea de nemulțumire, de nesiguranță și de agitație, singura potrivită intrigilor diplomatice și loviturilor de surpriză.

N. Dașcovici

⁶ Probabil fiindcă guvernele noastre prin glasurile d-lor I. G. Duca și I. Mitilineu, fostul și actualul ministru de externe, au declarat că România îi gata să închee un pact de neagresiune cu Rusia sub condiția recunoașterii granițelor actuale.

Parastas pentru dr. Laurențiu Pop. —

În Abrud s'a ținut în 28 Iulie parastasul de 6 săptămâni dela moartea frunțosului dr. Laurențiu Pop, pe lângă o numeroasă asistență a cărturarilor și țăranilor regiunii. Populația și-a adus aminte încă odată de acela, care a fost un excelent organizator al vieții economice. Grație muncii sale și autorității de care se bucura, mulți țărani și-au încrezut lui economiile lor și au participat cu acțiuni la câteva mine de exploatare a aurului. Asemenea merite economice trebuiesc totdeauna menționate, pentrucă cine are urechi de auzit să audă și să știe că avem îndatoriri să dăm nației și nițică cultură economică și să-i deșteptăm spiritul de cruțare...

⁴ Pare că eforturile de interes general baltic ale Lettoniei sunt pe punctul de a determina o schimbare la Kowno cu prilejul vizitei ministrului letton de afaceri streine, Ulmanis. După știrea ziarului „Morgenstimme” (Kowno, 1 August) tratativele Lettono-lituaniene au dovedit că Lituania nu poate încheia aparte un pact cu Rusia.

⁵ Societatea de mâine, a. III No 21-22.

Filozofia socială a lui Henri de Saint-Simon

IV. Morală și religione.

La sfârșitul vieții St. Simon revine la problema fundamentală a sistemului său: morală și religione. Ideea sa principală, că baza oricărei societăți organice este morală, considerată cu lăturea practică a religiei, el a încercat s'o realizeze printr'o sinteză a științelor.³⁶ Nereușind din cauza complexității sufletului omenesc, a cărui necesități și aspirații nu se pot reduce la o formulă religioasă raționalistă, el se mulțumește în faza industrialismului liberal c'o morală utilitaristă după modelul lui Bentham și al lui Helvétius.

„Diviziunea, care s'a introdus în muncă a legat complex pe oameni unii de alții”.³⁷ Interesul fiecăruia este să nu stânjenească întru nimic interesele celorlalți, căci omul cât trăiește are nevoie de oameni. De unde instituirea unei morale regularizatoare a relațiilor sociale. Concepută astfel morală evident nu este altceva, de cât punerea în practică a unor principii generale. Ea se confundă cu politica, cu lăturea legislativă a politicii. Principiile ei sunt: 1. Toți oamenii vor munci și 2. Acțiunea tuturor forțelor omenesti asociate se va îndrepta asupra exploatării globului, eliminând cu totul exploatarea directă dela om la om. Oamenii având tendința naturală de a se îmbogăți și aceste principii asigurând fiecărui individ în parte maximul de beneficii și colectivității maximul de bogăție, rezultă că ele sunt în interesul tuturor claselor sociale. Căci numai contribuind prin muncă pozitivă la fericirea semenilor săi omul poate să găsească în lume adevărata fericire. Morala utilitaristă împlinește astfel scopul suprem al organizării sociale: fericirea

³⁶ Încă din 1810 îl preocupă această idee. Iată cum se exprimă într'o scrisoare către nepotul său Victor: „Religia a servit și va servi totdeauna ca bază organizării sociale. Acest adevăr este incontestabil, dar el nu are nimic mai sigur decât axioma: Pentru om nu există nimic pozitiv în lume, pentru el nu există decât lucruri relative. Din aceste două principii combinate deduce consecința că religia a existat și va exista totdeauna dar că ea s'a modificat și se va modifica totdeauna; astfel că ea a fost și va fi totdeauna proporționată stărei generale a cunoștințelor.” (Introducere la „Oeuvres de Saint-Simon et d'Enfantin publiées par les membres du Conseil institué par Enfantin... etc. (Paris 1865 chez Dentu)

³⁷ Punct de plecare al studiului „La division de travail” de Durkheim.

cea mai mare a numărului celui mai mare.³⁸

Dar cu lăturea socialistă a teoriei apare o nouă morală. St. Simon, discipolul socialiștilor din veacul al 18-lea filozoful entuziast, amicul oamenilor, nu se putea mulțumi c'o morală utilitaristă, derivată din egoism. Morala trebuie să se adreseze părții superioare a sufletului, ea trebuie să fie străbătută de-un suflu de bunătate transcendentă, ea trebuie să răspundă unor chemări mistice și fervente ale inimei omenesti. În ultima sa scriere „Le nouveau christianisme” el încearcă în lipsa unei religii științifice să lărgescă domeniul religiei creștine printr'o nouă interpretare socială a perceptului divin: „Oamenii trebuie să se poarte ca frații, unii față de ceilalți.”

Învățătura lui Christos, supt forma ei biblică, a fost îndestulitoare și prielnică atâta timp, cât în vechea societate împărțită în stăpâni și sclavi, ea nu putea fi decât călăuză puterii spirituale. Cu schimbarea stărilor sociale, prin dispariția vechilor clase și cu reabilitarea materialismului prin munca cinstită și productivă, ea trebuie lărgită și trecută și la puterea temporală. În noua societate se va proclama ca singură morală de origină divină maxima: *toate instituțiile sociale trebuie să fie îndreptate spre propășirea și fericirea clasei sociale celei mai sărace și mai numeroase.*

În această ordine de idei St. Simon aduce o critică acerbă religiei catolice. Catholicismul în loc să rămână credincios învățăturei lui Christos și să-și pună năzuințele în realizarea fericirii pământești a clasei celei mai numeroase și mai sărace s'a făcut complicele clasei asupritoare. Pentru a fi împărțit la beneficii el i-a servit noi arme de exploatare a săracilor în inchiziții și în ordinul jesuiților. „Apostolii au fost avocații săracilor, misionarii sunt avocații celor bogați și celor puternici în contra săracilor, care nu mai găsească apărători decât printre moralisții laici”. Luther, care la rândul-i a făcut o operă critică utilă, a greșit în partea dogmatică a reformei căci morală preconizată de el este inferioară trebuințelor civilizației actuale. În sfârșit noua doctrină este chemată a pronunța anatema asupra teologiei și-a dovedi nelegiuință orice morală, care ar învăța pe oameni, că sunt alte mijloace pentru a câștiga mântuirea sufletului, decât acelea de-a

³⁸ Formula este a lui Bentham.

munci din toate puterile la îndreptarea vieții pământești a celor oropsiți.

Această normă morală nu trebuie însă înțeleasă ca o simplă filantropie ca un obol social de iubire și de milă. Pentru St. Simon „oamenii nu sunt frați prin caritate, ci prin muncă; nu în Christos, ci în industrie și știință. Fraternitatea între ei trebuie să se înfăptuiască nu prin acțiuni de binefacere, ci prin opere pozitive, cu totul pământești în interesul ameliorării fizice și morale a categoriei sociale celei mai numeroase și mai sărace.” Industrialismul în accepția unui socialism al producătorilor este realitatea socială, care răspunde practic moralei celei nouă. Dar St. Simon simțea, că pentru a atinge toată amploarea și eficacitatea ea trebuie să îmbrace haina religioasă. Principiul muncii salvatoare trebuie transformat într'un element mistic, care să însuflețească masele pentru noua credință în viitoarea societate. El le va împrumuta iubirea și elanul pasiunilor colective, singure în stare să transforme instituțiile și să coboare visul omenirii din cer pe pământ.

Socialismul contemporan: filozofie materialistă a istoriei, ca și socialismul contemporan: mistică laică, este cuprins în anticipațiile profetice ale lui St. Simon. Dar până când marxismul atribuie rolul mesianic de transformare al societății numai clasei proletare, St. Simon îl atribuie omenirii întregi. Doctrina materialistă își clădește credința pe lupta de clase, socialismul istoric al lui St. Simon și-o clădește pe colaborarea frățească a tuturor claselor. Singură forța sentimentului moral va termina criza neamului omenesc. „Adevărul, constatat în această privință prin mersul civilizației este, că pasiunea binelui public contribuie cu mai multă eficacitate la realizarea îmbunătățirilor politice, decât egoismul claselor, cărora aceste schimbări sunt mai de folos.” El este astfel în linia generală de cugetare a moralisților și socialiștilor francezi, a căror optimism și încredere în partea morală, superioară a ființei omenesti i-a îndemnat totdeauna să nădăjduiască împlinirea destinelor mai fericite ale omenirii pe cale pacinică, evolutivă; prin triumful ideii asupra materiei.

Originalitatea noului creștinism rezultă din lărgirea și deplasarea sferei religioase spre sfera socială. Ea constă „în a lărgi religios domeniul rațiunii.”⁴⁰ Și la data aceasta St. Simon,

³⁹ Maxim Leroy în „Le socialisme des producteurs.” Paris 1925.

⁴⁰ v. Ch. Lemonnier în introducerea publicației sale „Oeuvres choisies de St. Simon. Bruxelles 1859-61.”

urmează înclinarea naturală spiritului său. Aceiași transferare de valori, aceeași contaminare genială între noțiuni distincte, care-l face să-și construiască sistemul industrial printr'o substituție a conceptului economic conceptului politic îl aduce și de data aceasta, ca printr'o sinteză profetică să împreune religiosul cu socialul. Noul creștinism este mistica creștină, transformată în mistică socială.

St. Simon a avut o minte sintetică. Analizele sale sunt de multeori superficiale și incoherente. Ele fac impresia unor serii de observații și constatări mai mult sau mai puțin norocoase, mai mult sau mai puțin arbitrare. Pentru a dispune de adevărata metodă analitică îi lipsia spiritul și educația științifică, i-se opunea temperamentul său exuberant și nedisciplinat. Peste tot în scrierile sale el se complăce în sistematizări, în unificări, în clasificări. Dar chiar această dispozițiune specială de spirit, la el foarte accentuată și dublată de-o putere de judecată superioară îi ajută, când trece la sinteză să ne dea dacă nu un sistem filosofic în întregime a sa logic și unitar, în tot cazul intuițiile și generalizările luminoase ale unui cugetător de geniu.

Lui St. Simon i-se aduce des învinuirea de-a fi fost un romantic, un utopist. De sigur o lectură superficială a scrierilor sale poate trezi ușor această părere. Planurile lui de transformare imediată a societății sunt himere ingenioase, dar himere ca și falasterul contemporanului său Fourier. Trebuie făcută abstracție de ele pentru a înțelege senzul adânc și profetic al doctrinei sale.

St. Simon nu a fost un economist, ci un istoric. Esența doctrinei sale este filozofia istoriei. Dar filozofia istoriei la el este tot așa de realistă, tot așa de științifică, ca și teoriile lui Karl Marx. Privită din acest punct de vedere doctrina st. simoniană nu este întru nimic mai utopică, decât doctrina școlii liberale sau materialismul istoric. Deosebirea principală între ea și aceasta din urmă este rolul atribuit de St. Simon moralei. Relațiile economice sunt relații între oameni. Oamenii se conduc de interese, dar și de pasiuni și sentimente. Sentimentele și pasiunile sunt rezultante ale instinctelor primitive, evaluate și complicate prin progresul științelor și progresul formelor sociale. Când școala liberală și marxismul neglijează evoluția morală și vreau să explice toate transformările economice și politice prin

laturea materialistă a vieții fac o abstracție forțată. De ce economia politică individualistă ar fi singură științifică și imuabilă în termenii, pe care se sprijine? Instinctele de proprietate, de concurență, de dominare, dacă au existat totdeauna — ceea ce este o supoziție — în orice caz ele au evoluat, îmbrăcând manifestări superioare și forme atenuate. Ele au fost codificate totdeauna în morala relativă a unei epoci. Economia politică la rândul ei a rezultat totdeauna din această morală relativă. Principiile ei au evoluat cu principiile moralei. Adevărat, că civilizația modernă cu admirabilele instrumente de muncă, cu splendorile industriale, cu luxul și confortul nici măcar bănuiește de omenirea de odinioară, cu rechizitele științifice, cu laboratoriile, cu muzeele, cu bibliotecile, cu mijloacele rapide de comunicație, cu tot aparatul ei enorm și prodigios a rezultat din principiile economice ale școlii liberale: respectul proprietății individuale și libera concurență. Dar oare aceste principii economice n'au trebuit să fie temperate la rândul lor de morala creștină, care prin dispariția sclavajului a transformat sufletul omenesc, ca să poată dispune de întreaga lor eficacitate? De sigur deslănțuirea instinctelor primitive nu ar fi fost suficientă! Omenirea a progresat în senz dublu: materialist și spiritualist. Nu se poate însă afirma că progresul material a precedat progresul spiritual, precum nu se poate afirma contrariul. Singură o alternanță între preponderența ambelor elemente se desprinde cu certitudine din progresul ei.

În natură nu există dualitate. „Există un singur lucru: lumea fizică“. Din ea fac parte și iubirea și ura și egoismul și altruismul. Viața nu este decât o continuă conciliere de contraste. De ce dar când prin evoluția integrală a omenirii formele primitive devin perimate am protesta contra dispariției lor? De ce nu am admite, că și instinctul de proprietate, că și concurența liberă vor dispărea la rândul lor, pentru a face loc unei organizări sociale superioare, bazate pe colaborarea frățească și pe sentimentul conștient al chemării divine a omului?

Iată tot atâtea sugestii, care ni le inspiră opera profetică a contelui Henri de St. Simon! Orizonturi largi, perspective nebănuite ni se deschid. Doctrina sa atinge tărîmuri vecine cu visul... cu eternul vis de fericire al omenirii. Supt acest aspect poetic, dar numai supt acesta el poate fi considerat ca un utopist.

Petre Drăghici

Cronică mărunță

— D. dr. Al. Borza prof. univ. distinsul director al Institutului Botanic din Cluj, participă la un congres internațional de botanică din America și în legătură cu congresul va face câteva excursiuni științifice în mai multe regiuni ale Statelor Unite. D-sa a binevoit să se angajeze a face amănunțite dări de seamă despre rezultatele congresului și flora americană pentru cititorii „Societății de Măine“.

— Colaboratorul nostru d. Petru Ilcuș a fost numit atașat de presă pe lângă legațiunea română din Berlin.

— Secretarul general al ministerului cultelor, d. Nichifor Crainic a început o acțiune de combatere a sectelor prin misionari, trimițând în Basarabia grupe de teologi spre acest scop.

— La Paris s'a semnat un acord franco-român similar cu acela pe care-l avem cu Polonia și în spiritul pactului dela Locarno.

— Guvernul fascist al Italiei a creat un nou minister, al corporațiilor, al cărui titular este însuși Mussolini.

— Sentința procesului complotiștilor contra lui Mustafa Kemal, președintele Turciei, a condamnat la moarte 15 persoane, între cari foști miniștri, deputați, etc. Dintre ei 13, câți au fost găsiți, au fost executați îndată.

— Din cauza noiei legi privitoare la culte, care confiscă averile bisericesti, oprește predarea religiei în școlile de stat și interzice înființarea ordurilor călugărești, a izbucnit un conflict sângeros între catolici și stat în republica mexicană.

— „Prager Presse“ din 4 August publică schița d-lui I. Al. Brătescu-Voinești: „Metamorfoza“, în traducerea d-lui H. Block.

Intellectualii ai Ardealului,

Aduceți-vă aminte că în acest colț de românism dragostea de limbă a fost totdeauna vie și rodnică.

Mândria aceasta a trecutului vostru trebuie să vă îndemne și astăzi să ajutați cu banul săvârșirea operei în care limba își adună toate tainele trecutului și tot parfumul de astăzi.

Dicționarul „Limbi Române“, — care aici în inima Ardealului se plămădește —, nu trebuie să lipsească din biblioteca nici unuia dintre voi. Pe poarta lui vom intra în marele templu al limbii românești, înaintea cărei împrejurări vitrege ne-au oprit atâtea vreme.

Plătind 1500 lei pentru cele 15 fascicole apărute până acum ați asigurat apariția celorlalte cari de mult așteaptă lumina tiparului.

Plătind cinci lei v'ați înscris în asociația „Prietenii Dicționarului“ și ați contribuit astfel la desfășurarea cât mai largă și mai grabnică a fasciculelor apărute.

„Societatea de Măine“ este filiala ardeleană a „Prietenilor Dicționarului“. La redacția ei se pot face înscrierile printre membrii asociației și tot de acolo vă puteți comanda și cele 15 fascicole.

Rusia de azi*)

I. Așezăminte juridice noi. — Starea agricolă

În al treilea congres al Sovietelor, care a avut loc în luna Ianuarie 1918, a fost aprobată: „Declarația drepturilor poporului muncitor și exploatat.“ În al cincilea congres din Iulie 1918, a fost votată „Constituția Republicelor Soviete.“ Acestea împreună constituiesc o singură lege fundamentală a Republicii Socialiste Federative a Sovietelor din Rusia.

Pentru ca să ne facem idee asupra noului așezământ de drept public al Rusiei, vom face câteva citate din acest pact juridic de mentalitate socialistă.

Art. 1. din „Declarația drepturilor poporului muncitor și exploatat“ este formulat astfel: „Rusia se declară Republica Sovietelor Deputaților, Muncitorilor, Țăranilor și Soldaților. Toată puterea la centru și în toată țara aparține acestor soviete“.

Art. 2. „Republica Rusă a Sovietelor se formează pe baza unirei libere a popoarelor libere, ca Federație a Sovietelor Republicelor naționale.“ Art. 3. precizează scopul fundamental al Congresului, ca fiind: „distrugerea exploataării omului în clase, zdrobirea fără milă a exploatatorilor, introducerea organizației socialiste a societății și triumful socialismului în toate țările. Art. 5 glăsuște: „Al treilea congres al Sovietelor cere deplină ruptură cu politica barbară a civilizației burgheze, care, subjugând sute de milioane muncitori în Asia și în colonii sau în țările mici, a creat bună stare pentru exploatatorii câtorva țări alese.“

Art. 6. „Al treilea Congres al Sovietelor salută politica Sovietului Comisarilor poporului, care a declarat independența Finlandei, autonomia Armeniei și a început să scoată forțele armatei noastre din Persia“.

*) Aceste articole — cari constituiesc Cap. IX și X dintr'o lucrare mai mare, urmăresc să prezinte într'o lumină edificatoare adevărata stare de lucruri din Rusia Sovietică. Isvoarele de documentație sunt luate din toate sursele și grija noastră de căpetenie a fost a le confrunta cât mai atent și mai repetat cu unicul și permanentul scop de a căuta și găsi adevărul. Situația din Rusia nu e, desigur, trandafirică, cum nu e însă nici disperată. E, — și aci e adevărul — mult ameliorată, cu accentuate tendințe de îmbunătățire. Judecând obiectiv, eforturile Sovietelor trebuiesc admirate; iar imediata desorganizare post-belică a economiei rusești trebuie, credem noi, atribuită mai mult sgușuirilor războiului decât turburărilor revoluționare. În orice caz, Revoluția își îndeplinește onorabil rolul său mai înalt social: clădește.

Art. 13 din Constituție cuprinde problema religioasă: „Pentru a asigura muncitorilor libertatea reală de conștiință, biserica se desparte de Stat și școala de biserică și fiecare cetățean este liber să facă propagandă pentru sau contra religiei.“

Art. 24. „R. S. F. S. R. acordă dreptul de azil tuturor streinilor urmăriți pentru crimele lor politice sau religioase“.

Art. 23. „Păzind interesele clasei muncitoare, R. S. F. S. R. retrage anumite drepturi indivizilor sau grupurilor, cari le pot întrebuița în paguba Revoluției Sociale.“

Partea treia a pactului reglementează noua guvernare a Rusiei. Puterea supremă e încredințată Congresului tuturor sovietelor. Comitetul central executiv (C. C. E) este organul superior legislativ. Administrația generală o are Sovietul Comisarilor poporului. Administrația regională și locală, deasemenea este încredințată Sovietelor — cu un caracter mai restrâns, regional sau local.

Partea patra cuprinde relații despre dreptul electoral.

Art. 64 „Dreptul de a alege și de a fi ales în Soviete aparține, fără deosebire de sex, religie, naționalitate sau domiciliu permanent dela vârsta de 18 ani, cetățenilor R. S. F. S. R.: a) celor cari muncesc; b) celor cari fac parte din flotă sau armată; c) celor cari fac parte din categoriile a și b dar au pierdut capacitatea de lucru. Streinii se bucură de asemenea de drept electoral activ și pasiv. Dreptul electoral nu aparține: 1) celor cari au exploatat munca omenească, sub vechiul regim; 2) rentierilor; 3) negustorilor și samсарilor; 4) călugărilor și tuturor servitorilor cultului religios; 5) vechilor funcționari ai poliției, siguranței, corpului de jandarmi și membrilor vechilor dinastii; 6) nebulilor și 7) condamnaților de drept comun.“

Mai cităm art. 89. „Marca R. S. F. S. R. se face pe un fond roșu, ce reprezintă razele soarelui și constă dintr'o coasă și un ciocan de aur încrucișate, cu mânerul în jos și înconjurat de o coroană de spice, purtând următoarea inscripție:

„Republica Socialistă Federativă a Sovietelor din Rusia“.

Proletari din toate țările uniți-vă!“

Art. 90. Drapelul de comerț al marinei de război și al armatei, consistă dintr'o flamură roșie, purtând în colțul drept literele:

R. S. F. S. R.

Constituția este iscălită de: Președintele congresului al V-lea al Sovietelor din toată Rusia. Sverdlov. Membrii Prezidiumului C. C. E. Avanesov, Secretar: Vladimirsky; Mitrofanov, Rosin, Feodorovici, Somovsky, Smidovici.

În privința dreptului privat nu putem da relații precise pentru că ne lipsesc informații complete. Știm doar că acum în urmă, s'a revenit la dreptul de succesiune, recunoscându-se deci și proprietatea individuală; s'a admis căutarea paternității, ca și căsătoria liberă între soți, printr'o simplă declarație, și pe o perioadă de timp determinat, de obicei de trei ani.

La fel și formalitățile divorțului s'au redus la o singură declarație. S'a întins apoi, foarte mult, competența juraților în materie penală. La fel, s'a revenit și asupra monopolului de comerț, îngăduindu-se, în cele din urmă, și comerțul individual. În liniamentele lor generale însă, nu se poate tăgădui că noile așezăminte juridice — publice ca și private — din Rusia Sovietică, n'ar fi impregnate de o accentuată și realizată coloratură democratică. Ne ridicăm — desigur — împotriva restricțiilor electorale ca și împotriva suprimării libertății presei, condamnăm „reacționarul“ sistem politic de „numai pentru ai noștri“ și ne exprimăm speranța că un viitor nu tocmai îndepărtat va împinge democrația primitivă și unilaterală din Rusia de azi, pe făgașul larg al democrației pure.

* * *

Interesații și ignoranții strigă pe toate drumurile că, în Rusia, mizeria a fost generalizată și că situația economică a marelui Republici este din cele mai dezastruoase. La lumina cifrelor și a statisticilor, vom căuta să ne lămurim asupra situației reale din Rusia — în ceace privește noua sa structură economică. Abia în urmă, ne vom putea lua permisiunea unei atitudini personale, pentru că numai după cercetarea faptelor se poate trage o concluzie justă și nepătimașă.

În lumea agrară Sovietele au împărțit pământurile la țărani, dându-le, în același timp, serioase ajutoare în bani și mașini și supraveghind de aproape cultura cerealelor. Astfel s'a făcut, că, Rusia, în ultimii ani, a dat o cultură de cereale excelentă, care i-a îngăduit să facă un export întins. La început, Sovietele rechiziționau supraprodusul agricol al țăranilor și îndeplineau exportul numai pe cale de monopol de stat. În urma îndărătniciei țăranilor, politica aceasta economică a fost schimbată, s'a admis libertatea comerțului de cereale, însă s'a stabilit că țăranii vor fi obligați să-și plătească impozitele în natură, adică în cere-

ale. Cu această fericită măsură, a putut guvernământul sovietic să poseadă stocuri imense de cereale, cu cari să realizeze un export excelent.

În revista „L'Internationale syndicale rouge“ No. 41 Iunie 1924, găsim o recenzie asupra unui articol scris de secretarul internaționalei țărănești Smirnov, intitulat: „Mișcarea internațională a țăranilor și experiența revoluției ruse“ și publicat în „L'Internationale paysanne“ Revue de Conseil paysan international No. 1-er Avril 1924 (articolul are 190 pagini și e scris în limba rusă). Cităm pasagii mai semnificative din această recenzie: „Smirnov, secretarul internaționalei țărănești și comisar al poporului la agricultură, examinează, în acest documentat articol, ce a dat revoluția din Octomvrie țăranilor ruși. S'a pus în stăpânirea țăranilor 50 de milioane de deciatime de pământ (o deciatină fiind cam un hectar) Pe de altă parte, 1 miliard și jumătate ruble aur, datorii de ale țăranilor, la băncile funciare ale vechiului regim, au fost anulate; în ultimii ani puterea sovietică a distribuit 1 miliard 200 milioane ruble aur, în formă de material agricol. În 1913, țăranii plăteau statului țarist 30 la sută din produsul brut, acuma plătesc numai 15 la sută. În 1922, suprafața generală a semănturilor nu forma decât 57,1 la sută din cea din 1913; în 1923 s'a ridicat până la 60,5 la sută. În 1924, Sovietele au creiat o bancă agricolă specială, cu un capital de 40 milioane ruble aur.“ Mulțumită acestei inteligențe politici de protecție și de susținere a intereselor agricole, producția agrară a crescut enorm și anul trecut și anul acesta (adică și în 1924 și în 1925).

În excelentul ziar comercial românesc „Argus“ din 30 Octomvrie 1924, găsim următoarele date asupra comerțului exterior de cereale al Rusiei bolșevice pe anul 1923.

Rusia a aprovizionat restul Europei, în acest an, cu 20—25 milioane chin-tale de grâu și de secară.

„În adevăr datele statistice relative la comerțul exterior al Rusiei arată că în semestrul Octomvrie 1923—Martie 1924 soldul activ al comerțului exterior se datorește exportului de cereale. Plus valuta a fost de 95 milioane de ruble aur (după prețurile din 1913) și exportul de cereale a fost 107 milioane ruble aur. Rezultă din aceasta că dacă nu s'ar fi exportat cereale, soldul comerțului ar fi fost pasiv (cu o diferență de 12 milioane ruble). În privința recoltei anului trecut, ca și a exportului din anul acesta, iată datele edificatoare. O telegramă expedită din Londra anunță următoarele:

Londra 21. După câte se anunță până în prezent s'au exportat din Rusia prin intermediul societății anglo-ruse de exportat cereale, peste 500.000 tone cereale. Cea mai mare parte a acestor cereale a formează grâul, care a trecut de peste 400.000 tone“.

Și o altă telegramă, publicată în toate ziarele, anunță că Oficiul sovietic pentru exportul cerealelor a vândut „Uniunii morarilor francezi șase milioane puzi grâu livrabil dela Octomvrie până la Ianuarie.

D-l Viator scrie în „Argus“ din 12 Oct. 1925:

„Rusia, în care viața renaște sub toate formele, are la rândul ei, în anul acesta, cea mai bogată recoltă pe care a avut-o dela revoluție încoace. Statisticile oficiale prevăd o recoltă totală de 6.440.000 vagoane cereale și o disponibilitate de export de opt sute șasezeci și cinci mii vagoane cereale, adică o disponibilitate de export, care întrece producțiunea de cereale a întregii Români într'un an mijlociu. Pe lângă aceasta, Rusia mai are disponibil pentru export, în anul acesta, 22.000 vagoane în; 9600 vagoane fibre de cânepă și 15.200 vagoane boabe oleagi-noase. Și trebuie să notăm că toate aceste cifre au fost confirmate, în buia

parte prin marile încărcări făcute în ultimul timp în porturile rusești“.

Deasemenea „Le Matin“ semnală o cumpărare franceză de 30.000 tone grâu, cu prețul de 118 franci suta de kgr. și evalua vânzările rusești, în Franța, pe la jumătatea lunii Septemvrie, la 200.000 tone. În fine, o ultimă telegramă, pe care o cităm, ne dă o oglindire clară asupra recoltei și exportului de cereale rusești, în cursul anului de față:

Londra 2 Septemvrie (Rador) „La Moscova s'a publicat darea de seamă, asupra ultimei recolte, care înregistrează un total de 4 bilioane 144 milioane puzi. Această cantitate reprezintă trei sferturi bilioane banițe în plus față de anul trecut. Recolta se va repartiza, în modul următor: pentru nevoile populației agricole (hrană, în-sămânțare, și nutrețul animalelor) 3 bilioane 123 milioane puzi; pentru nevoile populației urbane 339 milioane puzi; din excedentul rămas se vor exporta 622 milioane puzi, adică un plus de zece milioane tone față de anul trecut“.

Iată în cifre și statistici, situația reală a Rusiei de azi, din punctul de vedere agrar.

(Va urma)

N. N. Matheescu

REDAȚIONALE

Nici o schimbare

Nu se produce nici o schimbare în atitudinea „Societății de mâine“ deodată cu încetarea comitetului de direcție de a mai figura pe frontispiciul revistei. Este o simplă consacrare a stării de fapt. Indeletnicirile și însărcinările oficiale din ultima vreme ale membrilor comitetului îi împiedică să-și exerciteze influența și să-și propage concepțiile în coloanele presei. D-nii miniștri Goldiș și Lupaș ne adresează o scrisoare în acest sens. D-nii Șerban și Osvadă sunt supraocupați cu problemele gospodăriei comunale. D-nii D. Gusti și Mihai Popovici sunt absorbiți în București cu probleme de altă natură. D. O. Ghibu conduce un mare cotidian în Chișinău Basarabiei. Numai d. prof. N. Ghiulea își poate păstra colaborarea constantă cu darul d-sale de publicist, atât de apreciat.

„Societatea de mâine“ adresează mulțumitele sale cele mai călduroase distincțiilor directori-publiciști cari prin scrisul lor i-au dat un concurs moral de mare va-

loare, contribuind fără indoială ca ea să însemneze poate cea mai frumoasă biruință a tiparului român în Ardealul eliberat. Totodată „Societatea de mâine“ speră, că deindatăce distinsele personalități culturale cari au împodobit ăntetul ei timp de trei ani, vor reveni la vechiul răgaz al scrisului, nu-i vor refuza colaborarea pentru a lumina cu maximul de intensitate și cu aparat științific toate laturile problemelor vremii.

„Societatea de mâine“ a intrat adânc în spiritul public al societății românești și nici o schimbare nu poate avea loc în linia de conduită ce și-a precizat-o în mod ferm și suficient de clar pentru toată lumea, prin materia selectă ce a publicat. Rămânem o hotărîtă tribună liberă de studii și discuții social-economice: un teren neutru de întâlnire al tuturor cărturarilor cari au ceva de spus, fără patimă și fără interes personal, pentru marea obște românească.

ION CLOPOTEL

Domnul Mircea Eliade, „Student Filosofie“, și Essai de synthèse de l'histoire de l'humanité

al d-lui N. Iorga, sau Ce n'a cetit d. Iorga și a
cetit d. Mircea Eliade

— O glumă tristă —

Vârsta, situație, competență, — totul îl îndreptăția pe domnul Mircea Eliade să-și spună cuvântul asupra „Sintesei istorice a d-lui Iorga.“

Iar domnia-sa și l-a spus, suveran, prin paginile Revistei Universitare.

A făcut, de sigur, foarte bine, fiindcă lumea dela noi și de aiurea aștepta nedumerită o sentință în ultimă instanță, din partea unei autorități consacrate ca domnul Eliade (Mircea), „Student Filosofie“, asupra încercării unui începător în ale istoriei ca d. N. Iorga.

Deci domnul Eliade (Mircea) s'a pronunțat.

Știm acum, cu toții, ce să credem.

Știm că încercarea d-lui Iorga nu e lipsită de oarecare însușiri (o, tinerețea e generoasă!), dar, din nenorocire, defectele covârșesc cu mult calitățile.

Cu vasta-i experiență în materie de sinteze științifice, d. „Student Filosofie“ dă chiar unele indicații metodice, de care d. Iorga va trebui neapărat să țină socoteală în volumele următoare ale sintezei d-sale.

Un capital neajuns al operei d-lui Iorga e... lipsa de informație.

Pentru a scrie istorie pe placul d-lui Eliade (Mircea), d. Iorga cată să se decidă, în sfârșit, a mai ceti și d-sa câte-ceva...

Și d. „Student Filosofie“ Mircea Eliade îi și recomandă, așa în trecut, din lecturile sale: „colecțiile de himnuri, de inscripții mortuare, de scrisori, de anale, și admirabila Istorie a Asiei (3 volume) a lui René Grousset sau cartea mai veche a lui Gobineau: Les religions et les philosophies dans l'Asie Centrale“, pe lângă „cea mai recentă¹⁾, aproape definitivă, lucrare asupra Persanilor: A history of Persia a lui Sykes“, împreună cu „studiile lui

Jackson și Clemen asupra religiei persane“, plus „studiile lui Reinach, Frazer și recenta sintesă a lui Pettazzoni“, fără a mai socoti „admirabila Istorie a Sumerului și Accadului a asiriologului englez King“, pe care d. Iorga „n'o cunoaște sau n'o citează“, pe când d. Mircea Eliade a cetit-o din scoarță în scoarță, ca pe toate celelalte pe care le citează, până la una...

Ei, vezi, aici e buba.

În amintirea lui † Laurențiu Pop

Lipsind din Abrud mai mulți ani în șir, decâte-ori mi se abate gândul într'acolo, îl revăd exact cum îl lăsasem în vremea din urmă, cu aceeași oameni, aceeași voie bună și mici chefuri, cari erau o urmare firească a vremurilor celor bune, cari s'au dus de mult...

Abia în copilărie am putut prinde câteva acorduri din epoca fericită a belșugului, dar simfonia cea mare se isprăvise.

Glasul domol al vioarelor și țipetul clarinetelor se auzeau tot mai în surdină. Oamenii luau în mână toiagul pribegiei; mulți dintre ei plecau de parte... pe celalalt tărâm... fără să mai privească în urmă...

Dacă îmi dau seama, câți oameni de frunte au plecat de acolo, în vremea din urmă, pe neașteptate, rămân mahnii căci golul prea e de tot mare.

Pe cine mai am eu în Abrud? Un frate, mormintele părinților, doi-trei prieteni — și s'a isprăvit!

Dr. Laurențiu Pop a fost reprezentantul cel mai tipic, și mai elegant, al celor din urmă trei decenii, în viața Munților noștri.

Preluând cancelaria lui Alex. Filip și rolul de advocat al băncei „Aurora“ era indicat să preia conducerea intelectuală a Munților. Politician de cea mai pură rasă, a rămas neclintit în convingerile lui, atât sub imperiul austro-ungar, cât și după prăbușirea acestuia. El s'a ridicat deasupra frământărilor mărunte, știind, la ocazii solemne, să întrunească, la masa lui ospitalieră, toată lumea românească, în butul micilor diferențieri politice, sau al neînțelegerilor mărunte, in-

Sint om trecut de patruzeci de ani, am cetit mereu în viața mea și măcar atâta știu și eu: ce înseamnă a ceti.

Dar domnul „Student Filosofie“ Mircea Eliade m'a uluit!

Atâta lectură! Atâta erudiție! La vârsta sa, de student...

Te întrebi cu uimire, când mai are timp să-și sufle nasul, necum să și-l măsoare, acest fenomenal copilându.

Și în uimirea cu care te întrebi, se amestecă, fără voie, multă tristețe și mult, foarte mult desgust...

Domnul Mircea Eliade, „Student Filosofie“, dând lecții de istoriografie d-lui Iorga, e, totuși, un lamentabil simbol al anarhiei morale ce ne bântuie.

V. Bogrea

rente fatalmente vieți provinciale... El a fost iubit de toți cari îl cunoșteau, și în cadrele acestei iubiri poporul băstinaș își are locul său bine precizat.

El nu era invitat ca naș numai la nunțile intelectualilor; băieșimea din Abrud încă îi cerea această distincție. Și la multe nunți ale băieșilor îl vedeai conducând mireasa la biserică, ospătând cu muntașii, închinând un pahar de vin în sănătatea mirilor, și, la despărțire, strecurând tinerei perechi un plic cu câțiva galbeni.

Nu lipsea de nicăiri când era vorba de interesele cultural-politice; nici nu se putea imagina un festival cultural sau o manifestație politică mai impunătoare fără el.

Casa lui de o tradițională ospitalitate era deschisă totdeauna și pentru toată lumea de bine.

Mă gândesc, cum voi merge la Abrud, fără să zăbovesc măcar o oră la masa lui? Abia îmi pot închipui viața de acolo fără el.

Multe din calitățile lui vor putea fi înlocuite, fără îndoială, prin urmași. Una singură va rămânea neimitabilă: ospitalitatea lui de adevărat boier.

Avea, din darul lui Dumnezeu, și posibilitatea materială, și inima largă de a-și însuși, cu eleganța cuvenită, acest rol.

Cu trecerea lui din viață dispare figura cea mai caracteristică a Munților Apuseni, și un tip, care cine știe dacă se va putea înlocui vreodată acolo: tipul boierului, cu inima de aur.

Al Ciura

¹⁾ Mai recent, se vede, și decât cartea lui Cl. Huart („La Perse Antiquie et la Civilisation Iranienne“), care e din 1925.

Două poete: Elena Dobroșinschi și Irène Fleury

Spuneam în articolul precedent că ni-căiri nu se deschid tainele vieții atât de larg și de sincer ca în fața miraculosului obiect, care este biroul de redacție. Era deci fi-rească ca printre primii solicitanți la ospitali-tatea coloanelor ziarului „România Nouă” să fie și sufletele tinere inspirate de poe-zie și frământate de dorul de-a pune în versuri aceste inspirații. E drept că și re-dacția a fost prevenitoare și chiar ademeni-toare în privința aceasta, deschizând chiar dela început rubrica „poeților basarabeni”, susceptibilă de-a încuraja o apropiere de ziar a firilor poetice pentru primirea „con-sacrării talentului” sau pentru zdrobirea unor iluzii.

Mari iluzii nu-și făcuse redacția în pri-vința alimentării cu material poetic a acestei rubrici. Ne dădeam seama de situa-ția generală a culturai în Basarabia și nici în cazul cel mai optimist nu puteam crede, că în cei câțiva ani de cultură ro-mânească ar fi putut tineretul basarabean, căci de el era în primul rând vorba, să-și însușească, afară de cunoștințele generale, limba dulce românească într-o așa mă-sură cât este absolut necesară pentru ca să se poată turna în formele ei rigide frământările sufletesti și inspirațiile poetice ale tinerilor basarabeni „născuți poeți” ca și ceilalți români din țară și din lumea largă.

Prevederile noastre s'au adeverit, căci din noianul de „poezii” trimise abia am putut alege, cu multă indulgență, câteva bucăți spre publicare. Materialul primit nu numai că nu prezintă nici o valoare ar-tistică, dar nu avea nici cel puțin urmele de influență ale marilor autori, de care n'au scăpat nici cei mai de seamă poeți la primele lor încercări. Lipsa aceasta de-notă, că tinerii „poeți” basarabeni n'au ce-tit operele consacrate ale literaturii ro-mâne în măsura și cu înțelegerea care în mod inevitabil provoacă imitarea lor.

Printre autorii de versuri era însă și un nume cunoscut din cartea recentă a d-lui Onisifor Ghibu „Dela Basarabia rusească la Basarabia românească.” Era acela al domnișoarei Elena Dobroșinschi: În co-lecția d-lui Ghibu d-șoara Dobroșinschi are vre-o 12 bucăți în versuri și vre-o 4 bucăți în proză, scrise în iarna din 1917-1918 și publicate tot în ziarul „România Nouă”, care atunci a fost înființat la Chi-șinău.

Versurile din acea epocă ale tinerei în-vățătoare dela țară au un conținut exclu-siv patriotic și afară de acest sentiment nu prezintă nici o calitate. Forma versu-rilor e obișnuită, uneori curgătoare, iar limba simplă și fără imagini remarcabile. Mult mai bine se prezintă tânăra autoare în bucățile ei de proză. În acestea se dis-ting rari calități de stil, de expresiune și o bogată imaginație. Dar și bucățile în proză au subiecte cu caracter național-patriotic.

De atunci au trecut opt ani și era inte-resant să constatăm progresul ce l-a făcut d-șoara E. Dobroșinschi în acest restimp. La început s'a prezentat tot cu poezii, care

difereau acum cu totul de cele publicate în 1917/1918. Atunci fiica Basarabiei se in-spira direct din frământările acelor mărețe zile și credem că și-a luat singură cea mai bună răsplată când a scris: „Sunt foarte fericită, că am fost vrednică a-mi aduce și eu partea mea cea neînsemnată pe al-tarul mândru al patriei”.

În cei opt ani din urmă talentul d-șoarei Dobroșinschi a suferit o transformare ra-dicală. Contactul direct cu noua literatură din București și neputința de-a se orienta precis asupra diverselor curente ce se ma-nifestează în epoca de după răboiu în vastul câmp al poeziei românești au in-fluینت, după părerea noastră, în sens rău asupra dezvoltării talentului poetic al tinerei poete basarabene. În loc de-a se desvolta în mod logic și normal, păstrân-du-și fondul sufletesc din poeziile primei epoci, care se caracteriza prin o afirmare hotărâtă și pozitivă a vieții, sub influința unei anumite literaturi bucureștene, acest talent rustic și pornit spre un idealism senin ca cerul dela țară în lunile frumoase de primăvară, a fost cuprins de sentimen-tul indoielii și melancoliei, la modă în ziua de azi.

Poeziile trimise acum redacției sunt, fără indoială, mult superioare celor din trecut și se constată un frumos progres atât în ceea ce privește conținutul lor cât și în privința mijloacelor de exteriorizare. Ceea ce ni se pare însă nenatural în nou-ile versuri ale d-șoarei Dobroșinschi este faptul, că se încearcă inocularea unor sen-timente mai mult imaginare decât reale pe un fond rustic, care ar suporta mai bine un decor lirico-idilic.

Că acest fond sufletesc este cel adevărat al d-șoarei Dobroșinschi, care e și azi tot învățătoare la sate, ne-o invederează bu-cățile sale în proză. În creațiunile acestea subiectivismul dispare cu totul și însușirile înăscute ale scriitoarei de talent se impun prin puterea lor sugestivă de o sinceră expresiune. Simbolizarea rustică, ușor de interpretat, care o găsim în bucățile de proză din 1918, se preface acum, în bucă-țile recente, într'un simbolism discret și fin, abia perceptibil. Schița „Sbuciumul undelor”, publicată în „R. N.”, e un splen-did exemplu pentru aceasta.

D-șoara Elena Dobroșinschi a făcut dela 1918 încoace un progres real și dacă i s'ar da puțină să iese din mediul de viață restrâns, în care trăiește acum, credem că ar găsi mai ușor drumul cel adevărat pe care îl indică talentul său să meargă, ca să poată deveni ceea ce trebuie să devină: o scriitoare basarabeană.

Dacă în privința d-șoarei Dobroșinschi redacția „R. N.” a avut să verifice reali-zarea unei vechi promisiuni și gradul pro-gresului atins, în privința d-șoarei Irène Fleury am avut chiar din primul moment o adevărată surpriză.

Intr-o zi de pe la mijlocul lunii Iunie vin la redacție o doamnă și o domnișoară. Era mama cu fiică-sa; aceasta în cea mai trandafirică vârstă de fată, cu doi ochi mari albaștri, cari sub genele lungi și negre

par și mai mari. Fără multă introducere domnișoara spune că a adus câteva poezii pentru ziar și că mai are acasă încă multe, din care ne mai poate aduce dacă le gă-sim bune de publicat. Ca orice redactor care aruncă zilnic câte-o duzină de poezii la coșul cu hârtii, d. O. Ghibu privea sceptic la manuscrisele cu un scris fin și egal, înclinat spre stânga.

Hotărâtă să se impună și să dovedească că poeziile sale nu sunt simple versuri de-liceană, tânăra poetă recită pe de rost una din poeziile aduse. O poezie cât de proastă, dacă e zisă bine, face oarecare impresie. Iar tânăra poetă și-a recitat poezia ca o adevărată artistă. După ce i-s'a promis, că poeziile vor fi publicate, a plecat cu ma-mă-sa.

Autoarea versurilor lăsate pe biroul re-dacției era d-șoara Irène Fleury.

Rămași singuri am început să cetim cu d. Ghibu poeziile. Dela primele strofe am fost frapați.

„Nu pot să mai citesc! ...

„Tictacul monoton

„Al unui ceas micuț mă plictisește ...”

Și totuși

„Gândul fuge, nu se mai oprește” ...

Involuntar ne întrebam unde va fugi gân-dul acestei fetișcane, care numai impresie-de plictiseală nu ne-a făcut?

„De ce nu vrei să vii?

„Și unde ești acum?

„Eu cred că te atrag femeii frumoase,

„Și muzică, și flori,

„Și vinuri aurii

„Și mângăieri ... și vorbe mincinoase” ...

Am rămas nedumeriți. Se poate, că solul rustic și virgin al îndoliatei Basarabii să producă, așa de curând, astfel de flori poe-tice? Nedumerirea creștea și mai mult prin numele francez al acestei ființe, care spu-nea că este născută și crescută în Basara-bia.

După oarecare ezitări ne-am hotărât să publicăm din poeziile aduse. Fata s'a ținut de cuvânt. Ne-a trimis după aceea și alte poezii, iar mai târziu și proză. Atât în versuri cât și în proză se invedera un ta-lent mult promițător. Un stil ușor, presă-rat de imagini frapante, o intelectualizare a subiectelor, care, mai cu seamă în bucă-țile de proză, se îmbibează cu un roman-tism oriental — sunt însușirile caracteris-tice ale acestor bucăți literare. În ceea ce-a publicat până acum nu găsim nici o le-gătură cu solul Basarabiei și cu sufletul blajin al moldovanului.

Câteva greșeli neînsemnate de limbă, gă-site de altfel la toți basarabeni, presărate printre rândurile de o muzicalitate și bo-găție a expresiunilor alese și literare, stăr-neau și mai mult curiozitatea noastră față de această enigmatică ființă cu nume fran-cez, rătăcită pe plaiurile moldovenești și devenită, fără să ne poată spune cineva din Chișinău cum, poetă română cu crea-țiuni în felul și la nivelul celor mai mo-derne și mai occidentale opere literare. Cu toată nota erotică a creațiunilor ei, tânăra poetă știe să dea acestui gen de poe-zie, atât de des și de mult compromis, mai cu seamă de femeile poete, o înfățișare-nouă, ca expresie.

Dar ceea ce a fost întâiu curiozitate a devenit mai târziu o obligație morală pentru noi, căci în fața unor lucrări literare de o valoare atât de distinsă, nu mai puteam rămânea impasibili fără să cunoaștem deaproape „biografia“ enigmaticii noastre colaboratoare. Cu aceeași hotărâre îndrăzneală de care a dat dovadă dânsa când a venit la redacție să solicite publicarea poeziilor sale, ne-am hotărât și noi să-i cerem câteva „date biografice.“ Cu aceeași franchețe, cu care ne-a solicitat deschiderea coloanelor din ziar, ne-a spus ceea ce doream să știm.

— „Numele meu de Iréne Fleury nu este un pseudonim, ci adevăratul meu nume de familie. Tatăl meu trăiește în Chișinău și e inspector la o societate de asigurare. Bunicul meu din partea tatălui a fost francez, iar bunica poloneză. Ei aveau o moșie în Basarabia, pe care au vândut-o însă. La școală românească n'am umblat nici odată, dar de când am trecut la România am citit foarte mult în românește. Din autorii români am învățat, pe cât a fost cu putință, limba literară. Moldovenește învățesem însă dela mama mea, care e originară de peste Prut și e nepoata poetului Vasile Alecsandri. Mama mamei ne povestea de multe ori despre Alecsandri și ne recita din versurile lui. Mie însă nu-mi plac poeziile lui, căci prea sunt „dela țară“, iar eu iubesc viața intelectualizată până la rafinerie.“

Destăinuirile acestea au clarificat dintr'odată întreaga situație. Acum e ușor de înțeles de unde ne vin calitățile remarcate în bucățile literare ale d-șoarei Iréne Fleury. Moștenitoare a geniului poetic al lui Alecsandri și a înșușirilor de rasă a celor două nobile națiuni franceză și poloneză, moldovenească noastră, care s'a adăpat în anii ei de adolescență la cultura franceză, poloneză și rusă, nu se mai putea mulțumi cu cântarea luncilor și văilor din Basarabia, cu toate că sunt tot atât de frumoase ca cele dela Mircești. Pentru aceasta d-șoara Iréne Fleury nu va deveni o poetă basarabeană în sensul strict al cuvântului, dar avem puternice motive să credem că va deveni o glorie literară a Basarabiei.

Ion Băilă

BIBLIOGRAFIE

- Românii în America de Șerban Drutzu și Andrei Popovici.
 Puneți umărul, darea de seamă despre activitatea despărțământului Sibiu al „Astrei“ în decursul anului 1925/26.
 Foame vândută de Paul Lafargue (Biblioteca „Revistei Ideei.“)
 Ciurma religioasă de Johann Most (Biblioteca „Revistei Ideei.“)
 Anuarul școlii de stat pentru ucenicii industriali din Satu-Mare, anul 1925/26.

Cum trăesc țărani noștri

Obârșia

Apucăm dela Vața în direcția nordică, pentru a butica (a da peste ceva) pe valea Tomeștilor în sus și după două ore cu trăsura ne oprim în satul cel mai îndepărtat, Obârșia. Este un sat al olarilor. În fiecare casă se găsește instrumentul simplu, asemănător unei toci, cu ajutorul căruia într'o zi un olar poate face, dacă nu întrerupe lucrul agricol, cam 50 oale, tănieri (lbiduri, farfurii de pământ) ori oluri (ulcioare). Pământul cleios și de bună calitate îl scot din hude (gropi) adânci ce prea adesea se surpă, iar smalțul se cumpără cu 100 lei 1 kgr. dela Baia-Mare. Vre-o 5—6 săteni fac comerțul vaselor de lut, întrețin căruță cu cai și apar pe la toate târgurile, netemându-se decât de concurența olarilor din Săcuime. Olăritul este venitul principal, cu care-și cumpără bucațele. Pământul ce-l are satul este cu totul insuficient (173 j. arător, 23 grădină, 81 fâneață, 254 pășune, 1704 pădure și 51 j. neproductiv). Interiorul caselor sărăcăcios. Oamenii sunt palizi ca însuș lutul pe care-l transformă în vase. Partea cea mai mare a animalelor sunt caii și caprele. Terenul deluros și puțin productiv. Satul strâns între drumuri rele. Școală nu este. Copiii merg la școală în satul vecin: Dobroț. Jurnale nu se citesc. O biserică veche, fără preot. Podoa-bele din casă sunt rare. Goana după o holovică (o jumătate măsură, cam 11 și jum. kgr.) de bucate este amar-nică...

Dobroț

Coborîm pe vale și foarte aproape, nici doi chilometri, se găsește iarăș un tip curios de sat: al dogarilor (butarilor). În fiecare curte se înalță grămezile de doage pentru butoaie și spițe pentru roate. Cam 400 bucăți costă o mie lei. O spiță de roată, bătută, costă 5 lei. Apoi cu toții lucrează la lustruitul penelor de lemn pentru spetele războiului de țesut, însuș primarul se îndelctnicește cu curățirea isteată a lămelor suptiri de lemn. Casele sunt mai moderne, cu târnaț încăpător, multe acoperite cu țiglă. Localitatea are o individualitate mai precisă. În casă ni se pună abros curat (mășăriță, acoperitoare, față de masă). Găsim dulapuri în cari se păstrează laptele și alte vase, și se numesc parsechiuri (pohárszék? = dulap de pahare). Cu toate că pământul este mai bun, totuș aproape toată lumea cumpără dela

târguri cerealele necesare (dela Hăl-magiu se cumpărau tocmai acum 4 măsură cucuruz cu 560 lei). Mulți copii își fac singuri pălăriile din paiu de grâu, împletindu-l cu dibăcie. Într'altă casă găsim o mașină de cusut. Dobroțul are 164 j. pământ arător, 12 grădină, 68 fâneață, 71 pășune, 988 pădure, 3 neproductive.

Primarii, în afară de sediul notariatelor, au biroul în casa lor proprie. Școala din Dobroț este într'o casă particulară. Învățător nu este. Anul trecut a venit un învățător din Leauț, s'a îmbolnăvit însă de ochi și anul acesta Obârșia și Dobroțul au rămas complet fără școală.

Pridvoarele sunt ici-colo artistic lucrate, cu incrustări în lemn: este și explicabil să fie așa într'un sat cu iscusiți cioplitori de lemn. Cu cât înaintezi spre șes, cu atât traiul este mai ușor și gustul artistic mai dezvoltat.

Nici Dobroțul nu-și împlinește necesitățile cu ceea ce poate stoarce din pământ. Banul pentru cumpăraturile bucatelor le vine din vânzarea spetelor, buților și roților (fără rafuri). Lemnul fără noduri, de lucrat, îl cumpără. Piețe de desfăcere și de aprovizionare sunt: Baia-de-Criș, Brad și Hălmagiu.

În sat sunt vre-o 15 știutori de carte. Pe vremuri satul avea patru preoți, astăzi nici unul. Din sat au ieșit un teolog și actualmente sunt 2 elevi de liceu. În câte un exemplar sosesc foile Lumina satelor și Libertatea, iar primăriei îi vine Dreptatea.

Dintre animale, caprele sunt mai cultivate, pentru lapte. Articole mărunte se găsec într'o boltă aliată cu o cârciumă.

În ce privește revendicările, oamenii ne spun: „pășune avem, pădure avem, drumuri avem“, doar atâta pretind ca cei din Obârșia să le ajute la întreținerea drumului vicinal de 2 km. dela Dobroț la Leauț...

Terenul se desfășoară în pante blânde pe malurile unei vălcele, pe coline și dealuri îmbrăcate în păduri tinere, până în apropierea luncilor mănoase ale văii Crișului-Alb.

În satul Leauț ce vine în cursul apei sunt vestiți rotarii. Leauț și Tiuleși sunt însă sărace. Mai bine situat este Tomești unde este sediul notarului cercual și Șteia cu gospodării bine încheiate. Ici-colo câte un „american“, român fost în America, își face casă modernă, cu padimentul podit în scân-

dură, altul cumpără casă la drum în Cărăstău și pământ cu un preț bagatel. Sunt însă alții care își mistuie economiile în chefuri fără sfârșit, ca acela pe care-l întâlnim, mort de beat într-o căruță în drumul spre Rîșculița.

Cruci înalte de câțiva metri, de piatră ori lemn, amintesc la distanțe scurte ceremoniile de Rusalii când preoții fac slujbe la țarină să îndrepte Dumnezeu vremea și să dea recoltă îmbelșugată.

Rîșculița

Din Baia-de-Criș luăm o altă vale, a Dârjanii, cu natura prietenească a terenurilor puțin ridicate, a ogoarelor roditoare și livezilor proaspete de grăsimea ierburilor. Trece prin Rîșca cu două vărării și cu o cultură mai sistematică de grădinărit; din sat au plecat la școli vre-o 25 inși, unii ajungând la bune situații publice încă înainte de război. Nu ne oprim în Rîșculița decât la întoarcerea dintr-o excursie pedestră la podul minunat al Grohotului, după ce am traversat un deal mare adâncindu-ne într-o vale cu natură sălbatică și mirosind a pustietate.

Rîșculița este un sat concentrat de case ce vorbesc de o gospodărie bine orânduită. Casele, așezate pe o bază înălțată chiar la 2 metri ce adăpostește pivnița, au un front îngust de stradă însă se deșiră în lung spre curte, apărând de pridvorul cu vedere deschisă asupra satului. Este sediul notariatului foarte întins care cuprinde cele mai înprăștiate comune (Grohot, Tomnatec, Bulzești) ce-și respiră hotarele până în vârful Găinei. Sunt 210 case cu 1155 suflete și o suprafață de 3855 jugăre. Toți locuitorii Rîșculiței se îndeletnicesc cu spătăritul. Într-o curte vre-o patru femei și câți-va copii stau de vorbă și curăță cu un cuțit încovoiat bucățile subțiri și flexibile de lemn, dinții din cari se compune o spată: de genunchi își leagă o bucată groasă de talpă pe care potrivește dinții și le dă forma definitivă. Aici nimeni nu stă degeaba și orice pauză a muncii câmpului este întrebuințată pentru a spori spetele, strâns legate cu sfoară unsă cu rășină. O familie de 5—6 membri capabili să lucreze la spete (dela 13 ani în sus) poate isprăvi într'un an cel mult 3 tărhaturi (legături mari, sarcini, greutate ce conțin cam 120—150 spete; tărhat = acuzativul unguresc dela teher, po-vară), pe lângă munca pământului.

Spetele sunt apoi comercializate. Cinci-șase locuitori pleacă în țară cu tărhaturile, în Banat și în vechiul regat (încă din vreme de pace), pentru a le desface cu maximul de profit. Câțiva (cel puțin doi) pleacă cu regularitate în fiecare an în Jugoslavia și

vând spetele foarte bine, pe valea Timocului unde vorbesc cu românii de acolo și se înțeleg bine; în Serbia li se îngăduie să stea numai zece zile și sunt nevoiți a dormi în hoteluri; aduc acasă cam 20—30000 lei din Valea Timocului.

Fiecare curte are multe iortoane (supraedificatele cu acareturile lor) grajduri, șură, cuptoriște, câmară pentru țoale și alimente. Oamenii sunt foarte vioi și gata de alergătură pentru a-și asigura traiul. Dela Baia-de-Criș au cumpărat măsura de grâu cu 240 lei, iar pe cea de cucuruz cu 125 lei. Ștergare frumoase împodobesc icoanele. Articolele ce se găsesc în prăvălie tradează exigențele mai înmulțite economice și culturale ale populației. Sunt mai multe cârciume, una foarte încăpătoare și modernă.

Rîșculița are biserică frumoasă și școală cu doi învățători și 130 elevi. Vin foile Patria, Cuvântul, Libertatea și Lumea și țara.

Cărăstău

Localitatea se întinde pe malul stâng al Crișului-Alb între Baia-de-Criș și Vața-de-jos și aparține notariatului Birtir. Are 121 case cu 497 suflete, 434 j. arător, 440 j. pășune și 660 j. pădure. Așezat pe șes, satul este adunat, cu uliți regulate și ogrăzi solid împrejmuite cu garduri înalte.

Caracteristica Cărăstăului este, că oamenii au cunoscut încă din timp de pace o însoțire de credit, deci și-au dat seama mai bine de ce însemnează banul economisit în gospodăria lor.

Interioarele sunt ordonate și bumbacul este utilizat în măsură mai mare pe lângă tortul de cânepă și lână. Totuș mizeria este mare și puține familii sunt în stare a-și duce o independență materială, fără a se vedea nevoiți să ia drumul nesigur al zilerilor ce-și oferă brațele oricui.

Pacostea satului este de multeori, îndeosebi în anul acesta, Crișul. Revărsările de Crăciun și cele recente au nimicit „grădina”, adică o întindere sfârticată în parcele infime lângă apă pentru toată lumea, precum și alte ogoare au fost înecate.

Cărăstăul este satul-tip de pe malul Crișului-Alb expus nu numai inundațiilor, ci și secătuirei complete a țării din cauza nisipului galben ce-l depun neconștient în alvia sa șteampurile curățitoare de aur ale minei „Mica” (Ruda celor 12 Apostoli dela Brad). Acest nisip se numește țafă și conține materii cari ard orice vegetație. Incepând cu Bradul, Cărăstăul face parte din șireagul de sate până la Vața, cari în fiecare an au pornit pro-

cese și au fost despăgubite încă în era ungurească pentru paguba ce li se face cu depunerea straturilor de țafă. Statul ungar obligase Ruda 12 Apostoli să introducă instalațiile necesare reținerii țafei, după ce este cules șlicul, în rezervoare mari; rezervoarele fuseră comandate de către societatea auriferă încă sub vechiul regim, însă n'au mai sosit, — iar sub regim românesc, intrând o serie de potențați în consiliul de administrație al „Micei” este cu totul de prisos orice instalație, căci „Mica” este atotputernică și mai presus de justiție... Cărăstăul primește 13.000 lei despăgubire anuală dela „Mica”, — sumă bagatelă. Odată a încercat un țaran din Birtin să ceară despăgubire pentru țarina pustiită de țafă, însă avocatul său n'a reușit și a trebuit să vândă un vițel ca să susțină cheltuielile avocatului...

Sunt două cârciume, doi fierari, două prăvălii, 8—10 lemnari, 2 zidari.

Cărăstăul are biserică și școală cu 53 elevi. Aproape toți știu citi. Se citesc foile Libertatea și Frăția. Mai are o bibliotecă parohială de 78 volume. Oamenii au nevoie de întregirea pășunilor și pădurilor comunale.

Lunca

Satul are 139 case cu 536 suflete și este așezat la poalele munților din stânga văii Crișului-Alb, risipindu-se în mod inegal pe o distanță mare. Economic este bine înzestrat, căci are 870 j. pământ arător, 174 j. pășune și 765 j. pădure. Locuitorii s'au înstăpănit, prin împroprietărire, asupra domeniului absenteistului Kovács, al cărui castel a fost incendiat în revoluția din 1918.

Cea mai mare proprietate din sat este de 70 j. (unica), sub 20 j. sunt puține proprietăți, iar media generală este de 2—3—4 j. Cercetează târgurile din Baia-de-Criș și Brad, unde duc porci, vite, paseri, lapte, smântână și verdețuri. Există numai o cârciumă, fără prăvălie. Meseriași sunt: un fierar și un pantofar. În sat se găsesc două mașini de treerat. Sunt mulți pietrari cari fac cruci, 2 lucrează în piatră, taie găuri pentru strânsul apei și fac rășnițe de piatră.

Se tem de noi, ca nu cumva să fim dintre aceia cari putem „schimba porțile”, dările.

Casele fiind presărate la distanțe mari, o distincție a satului este, că lângă casă se găsesc într'una bădătura, grădina de flori și pomi, precum și arătura, într'un singur complex. Este bădător la ochi numărul mare de case noi. Interioarele foarte curate. Ferestre duble ornate cu chindee. La prescurăriță

găsim șifoner cu rufărie estetic aranjată înăuntru, iar deasupra multe pahare, măsurăta (fața de masă) albă frumoasă țesută cu betele negre și dungii albastre și galbene; pe un alt dulap multe valuri de măsurăta țesute în casă și valuri de saci de moară; la ferestre — perdele albe; bucătăria este afară de casă, într'o clădire aparte. Intr'un târnaț ne răcorim într'o filigorie (foișor). Fetele poartă oprege ca în Banat și laibăre de târg. Cuptoriștea cuprinde ici-colo, pe lângă cuptorul de pâine, spălătoria și bucătăria. Aproape fiecare casă își are fântâna adânc săpată și ziduită cu piatră. Vatra este de pomeșteală (lut gol uscat) aproape peste tot. Pe paturi lepedee (cearșafuri) de lână, în pat saltea, foarte adesea.

În ce privește hrana, o familie nu se îndestulește cu o măsură de bucate la săptămână. Vacă cu lapte aproape la fiecare casă. Oi și capre — puține. Proletarii merg la lucru în sat sau la minele de cărbuni dela Tebea.

Imbrăcămintea: femeile cumpără rochiile de târg, chișcănee (cărpe de cap, dela keszkenyö? ung.) și ghețe.

Luca are biserică veche și școală în local cu chirie cu 76 elevi (30 cercețează cursurile) și un învățător. Știutori de carte sunt mulți și au abonate foile: Lumea și țara, Libertatea, Lumina satelor și Frăția. Din sat au ieșit un avocat, un învățător și sunt cinci băieți la liceu.

Sătenii cer școală nouă de stat și pășune.

Feciorii și tinerii însurați fac joc destul de des la cârciuma din sat, iar unecori nedeia, adică joc comun al mai multor sate la un loc.

Baia-de-Criș

Sediul plasei „Avram Iancu”. Plasa are un administrator dibaciu, un caracter integru și bun gospodar, care mi-a înlesnit toate drumurile pentru a putea scormoni cât mai adânc în inima realităților materiale și sufletești. Grație inițiativei inimoase a d-lui primpretor N. Turucu s'a ridicat, în 1924, cel dintâiu bust al lui Avram Iancu în această localitate, datorit sculptorului Medrea. Ritmul însuș al mișcărilor intelectuale este dat aici de către administrația noastră de stat.

Fosta capitală a județului Zărand, are 201 case cu 734 suflete, 508 j. cultivabil, 147 j. pășune, 351 j. pădure și 161 j. de altă natură. 50% din populație sunt români. Baia-de-Criș are o bancă de Credit cu 1 mil. capital, o cooperativă de mărfuri cu 120.000 lei capital, trei prăvălii românești, trei ungurești, 1 nemțească și două evreești, o întreprindere de exploatare a lemnului:

„Zarandul” trecută acum în mâini românești. Există două cârciume cu brevet, iar trei fără brevet ale preoților Indrei și Tisu din Tebea. Meseriași: doi măcelari, doi frizeri, un fierar, un tâmplar, un pantofar, trei ateliere mecanice, trei biurouri avocațiale, doi medici și un notar public. Oficii de stat: judecătoria de ocol, pretură, perceptorat și ocol silvic.

Baia-de-Criș are patru biserici cu patru cimitire, o școală românească primară de stat cu 3 învățători și 120 elevi, o școală confesională romano-catolică și o școală de arte și meserii a statului care-și clădește un edificiu nou.

Comuna este canalizată. Are piață săptămânală. Importanță mare economică are mai ales pentru târgul vestit de porci — cum s'a putut vedea din descrierile satelor.

Curățenia străzilor și modernitatea apartamentelor dau Băiei-de-Criș o atitudine de oraș.

Pe zidul casei (refăcute) în care s'a născut Avram Iancu este pusă o placă comemorativă cu prilejul serbărilor centenarului în 1924.

Intellectualii tineri dau avânt tuturor mișcărilor culturale, au biblioteci particulare și citesc ziarele și publicațiile mari din țară.

Tebea

Unificată administrativ cu Baia, și în imediată apropiere este comuna puternică românească Tebea, anunțată din depărtare de biserică falnică în al cărei cimitir supt gorunul lui Horia sunt mormintele lui Avram Iancu și ale tribunilor Balint și Grozea. Lângă cimitirul împrejmuit cu zid este o „casă națională” fără nici un scop național de altfel, căci nu este acolo nici bibliotecă, nici sală de lectură, nici vre-un muzeu. În ea se fac doar petreceri și se consumă mult alcool. Ce justifică existența unei inutilități ca această așa zisă casă națională? Adică este mai mult decât o inutilitate: este o pepinieră de alcoolism. Comuna Tebea este bine situată. materialicește, în comparație cu celelalte comune ale plasei, căci pe lângă populația sa de 1169 suflete (336 case) ea dispune de 1074 j. pământ arător. Majoritatea caselor grăește elocvent despre această bunăstare. Multe case sunt înălțate pe o bază solidă și ridicată binișor, astfel că îți dă aparența etajului. Înăuntru multă podoabă și curățenie, în curte grămadă de unelte agricole. La târgurile din Baia și Brad duc lapte, smântână, zămășchise, ouă, fructe, verdețuri și cumpără, mai bine de jumătate satul, grâu și cucuruz. Muncitorii cu ziua lucrează în mina

de cărbune de aici, însă cu plată foarte puțină: între 1000—3000 lunar; mulți se bucură pentru așa numita „măgăzină” (favoarea de a cumpăra făină și clisă-slănină cu un preț foarte redus).

Școala are doi învățători cu 80 elevi, iar biserica doi preoți foarte bogați, proprietari de cârciume, prăvălii și alte întreprinderi în Tebea și Baia-de-Criș. Cum se potrivesc altarul cu cârciuma, predica cu alcoolismul? Poate că este un caz unic în toată țara asta, ca servitori ai lui Dumnezeu să se angajeze deschis și în profida autorităților în slujba Mamonului.

Tebea a dat peste 30 cărturari, dintre cari profesori, preoți, judecători, notari ș. a. În curți găsim două mașini de treerat (una cumpărată cu 120.000 lei). Sunt apoi cazane de fiert vinars. Niște meseriași, înre cari covaci (covaci, fierari).

Perspectivă economice și sociale

Unitatea administrativă a plasei „Avram Iancu”, corespunde unității economice și geografice: necesitățile văilor Ribitei, Tomștilor, Ciunganului, Ponorului, Crișului sunt deservite de centrul Baia-de-Criș în cea mai largă măsură. Vârful unității geografice sunt Găina (1486 m.), Măgureana și Caraciul.

1. Nevoile plasei. — Nevoile cardinale și imediate ale plasei sunt: construirea drumurilor Rihculița-Bulzești și Bulzești-Tomnatic-Grohot, repararea drumurilor Vața-Ciungani și Ribitea-Junc și edificarea unui pod nou la Vața peste Criș.

2. Lipsa de lucru. — Examenul amănunțit al satelor din plasă apoi ne-a descoperit rănile sociale: populația tânjește din cauza lipsei de lucru; cel puțin 50 din locuitorii plasei „Avram Iancu” caută cu desnadejde ocaziune de muncă, își oferă cu disperare brațele și sunt gata a lua drumurile în cele patru părți ale lumii pentru o bucată de pâine. Calitativ pământul este clasificat în categoria VII—VIII, deci cu greu se poate storcea un rod bun. Traiul este al unei vieți de vegetarieni.

3. Nu sunt școli. — Primitivism, nesiguranță și lipsă de lumină: din 34 comune ale plasei sunt 14 fără școală. Sunt locuri de școală numai acolo unde sătenii au acceptat limba maghiară de predare, însă cei cari au refuzat vitejește să primiască în satul lor școala ungurească sunt jertfiți, în plină țară românească, întunericului.

4. Se cere întregirea pășunatului și pădurii, — căci sistemul, ca fiecare casă să-și aibă imăș nimicește creșterea animalelor.

5. Reglementarea transporturilor. — Viața este foarte scumpă, din cauza circulației anevoioase a articolelor de piață. O construire a liniei ferate Deva-Brad și a podurilor ar provoca o scădere a prețului alimentelor și mărfurilor cu cel puțin 20%. Podul dela Vața-de-Jos costă 400.000 lei și este foarte necesar.

6. Nămolul Crișului-Alb, — straturile de

țafă distruge, cu otrăvurile lui, vegetația, omoară peștii și îmbolnăvește vitele — cum s'a putut constata adesea. Aceasta este o problemă esențială a ținutului: să se constate în mod imparțial nu cumva este întemeiată bănuiala populației că depozitele de țăfă ridică alvia Crișului și provoacă inundațiile, căci niciodată n'au fost inundații atât de dezastruoase ca în vremea din urmă. Soc. „Mica” să fie constrânsă sau să consimtă de bună voie a-și introduce instalațiile de cernere a țăfei, a da despăgubiri reale pentru pagubele pricinuite și a regula alvia Crișului.

7. Alcoolismul. — Este posibil ca preoții cu cărciumele în frunte, la răscrucele drumurilor și în centrele piețelor să braveze autoritățile și să susțină cărciumele fără brevet, numai pentru că sunt susținuți de potențați politici? Avem sau nu autoritate bisericească și de stat, sau o declarăm lichidată și proclamăm anarhia făișe? Apoi este sau nu adevărat, că alcoolul este susținut de însăși mizeria neagră a locuitorilor cari vor să-și amorțiască grijile pe un ceas cu otrava spirtului de bucate al fabricii dela Gurahonț?

8. Județul Zărandului? — Se face necesară o nouă unitate administrativă mai mare, care să corespundă nevoilor economice ale populației din munții metalici și apuseni și de pe văile Crișului și Arieșului. E nevoie de un regim aparte administrativ pentru a rezolvi problemele specifice ale regiunii acesteia, unde din cauza mizeriei, au clocotit totdeauna vulcani în sufletele oamenilor și s'au croit răcoale. Fie acesta un județ al Zărandului, dar poate mai de grabă unul al întregului acestuia geografic și economic.

9. Asemănări cu Banatul. — Populația de aici se aseamănă mult, în port și vorbă, cu cea a Banatului, ca o dovadă a unității sufletești a acestui popor. Forma îmbrăcăminte și numirile pene (flori), tănieri (farfurii), ol (ulcior), mojer (piuliță), cergă (covor), pârâu (vas de spălat rufole), cotarcă și hambar, căncee (vas de apă), crumpene, grumpiri (boabe, cartofi), chindee (ștergare), curechin (varză), covaci (fierar), târnaț (pridvor, coridor, terasă), iorțoane (sălașe, supraedificat), șpor (mașină de fier), a se șgodi (a se brodi, nimeri), sigur (must acru de poame), măștioc (mamă mașteră), cuptorul cu elementele lui: unghet, camniță, budureț, hăbură și bediug (tuciu), și alte numiri sunt identice, sau asemănătoare cu ale bănățeanului. Pronunțarea înmniată a cuvintelor și bunătatea încă apropiată pe cei de aici de bănățeni. Sunt însă mai săraci și mai neajutorați.

10. Puterea asociației. — Este foarte riscant a propune soluții. Dar ele se pot găsi cu siguranță în spiritul veacului nostru de asociere. Un om singur puțin lucru poate face. Nici Iisus Hristos n'ar fi izbândit fără asocierea cu cei 12 tovarăși. Adevărații prieteni și democrați ai poporului nu pot fi decât aceia, cari știu să adune pe oameni în asociații, înșoțiri de credit, cooperative de desfăcere și producție, în societăți, asigurări de vite (cum a remarcat țărânul din

Vața). Numai aici este salvarea. Nici smulgerea populației dela vetrele ei, nici încercări himerice de a o ferici prin binefaceri vremelnice, ci numai munca brațelor unite ne pot da o jărănime înșdrăvenită.

Numai această cale o putem recomanda pentru a scăpa de sub tirania mizeriei, a alcoolismului și a inculturii. Este unica mare concluzie și soluție ce mi-o permit.

Ion Clopoțel

Un izvor de sănătate: Colibița

De câțiva ani se vorbește mereu la noi despre o campanie împotriva bolilor sociale, cari slăbesc zi cu zi, an cu un organismul fizic al națiunii cu o perseverență sistematică. Dintre ele, tuberculoza pare a fi cea mai amenințătoare prin numărul victimelor, pe cari le seceră neîncetat. Căci pentru ea nu există anotimp de repaus, ci secerișul ei durează fără întrerupere, cu un spor crescând după o normă fiziologică, care învață că exercițiul întărește funcțiunea.

Dar vorbele sunt prea vremelnice și dacă strigătele exprimate prin organe de publicistică sau prin conferințe au putut provoca — și aceasta numai într'o măsură redusă — o atenție mai deșteaptă la cei sănătoși, pentru prevenirea bolii, ele n'au putut mântui pe cei predispuși sau chiar stăpâniți de puterea ei tiranică, n'au putut pune stavilă ravagiilor ei înfricoșătoare. Căci pentru aceasta se cere trecerea dela vorbe la fapte. Pentru aceasta se cere crearea tuturor acelor instituții, cari după concepția actuală a științei medicale sunt singure capabile să facă opoziție progresului bolii. Iar aici stă greutatea. Ne-am obișnuit să încheiem orice discuție asupra unor instituții necesare cu stereotipa constatare a lipsei mijloacelor materiale. Resemnarea strămoșească, învățată încă din epoca năvălirii barbarilor, când puboiului de rău nu i-se putea rezista, pare a fi epilogul necesar al tuturor proiectelor bineintenționate.

Iată însă că o voință hotărâtă învinge orice piedecă, o dragoste puternică, în stare să provoace spiritul de sacrificiu, înălțură din calea mântuirii și bolovanul lipsei de mijloace materiale!

O societate de doamne din orașul nostru întreține acum în al cincilea an un Sanator pentru tuberculoși pe valea Bistricioarei, în comuna Colibița.

Societatea, cu numele adecvat menirii ei: „Caritatea”, s'a născut dintr'un entuziasm bine plasat și și-a înscris în fruntea programului ei de activitate, când d-na Olivia V. Deleu a preluat conducerea societății, combaterea tuberculozei. De atunci a deschis Sanatorul dela Colibița, pe un teren, pe care nu-l stăpânea încă în deplină proprietate și în cei cinci ani trecuți până acum a ocrotit acolo sute de copii și de tineri, dându-le puțină să-și recapete puterile pierdute print'o muncă prea încordată, sau altora redându-le într'adevăr sănătatea, pe care erau gata să o piardă pentru totdeauna, prinși fiind în mrejele tuberculozei.

Dar societate este de „caritate”. Ea nu urmărește scopuri de îmbogățire, după cum nu întărește (spre exemplu) eligibilitatea membrilor ei în Parlament, pentru satisfacerea unei vanități la modă astăzi în corul ambelor sexe umane. La temelia ei stă

ideea de sacrificiu. Această idee îndeamnă pe membrele societății ca, după și-au aruncat obolul propriu în cassa ei, să alerge la instituțiile financiare și economice sau la particulari înștrâniți după un ajutor, care uneori nu depășește prețul unei perechi de pantofi de pânză, ș'apoi să aranjeze festivă-luri, conferințe și serate, al căror venit se varsă în aceeași cassă.

Societatea „Caritatea” a eliminat din statutul existenței ei capitolul banchetelor, — capitolul favorit al multora din societățile noastre de binefacere cu reputație. Și astfel prin muncă și sacrificiu, cu concursul binevoitorilor ei, cari plimbă prin cercul cunoscutilor lor câte o listă de subscripție, la cari se alătură listele de subscripție din recunoștință, ale celor ce s'au împărțășit odată de binefacerile ei, societatea „Colibița” întreține fără nici o taxă, ori cu o taxă redusă un număr de elevi și studenți săraci sau chiar orfani la izvorul de sănătate, care este Sanatorul dela Colibița. Căci aceasta este scopul ei propriu: mântuirea din ghia-rele morții a celor lipsiți de puțința de a se ajuta singuri.

Iată fapta cea mare!

Și cine a avut prilejul să treacă pe la Colibița nu poate rezista unui sentiment de admirație față de această muncă de sacrificiu. O statistică alăturată raportului despre activitatea societății în anul 1925 arată că în cursul celor trei luni din vara trecută Sanatorul „Caritatea” a adăpostit 120 de elevi și studenți fără nici o taxă și 185 de elevi și studenți cu o taxă redusă de 50 sau 60 de lei la zi. Trei sute de neajutorați, nu din vina lor personală, întreținuți cu un regim de supraalimentație, în ambianța binefăcătoare a aerului cu parfum de brad, dominat de razele pătrunzătoare ale soarelui de vară, la care se adaugă influența morală a grijii părintești, cu care îi învrednicește neobosita prezidentă a societății — nelipsită în timpul sezonului dela Sanator — d-na Olivia Deleu, numită „Mama noastră” de toată comunitatea, precum și directoara Sanatorului, d-na Viorica Corușiu.

Intelctuali vrăstnici, ca ing. Protopopescu din București, văzând această faptă și apreciind-o, au promis că vor face apel la „aleșii” poporului, ca să renunțe la diurna de pe o zi în favoarea Sanatorului „Carității”. Pentru că d-na Deleu socotește fapta de până acum numai un început. Iar pentru a duce la îndeplinire acest început n'ajunge obolul efemer al unor simpli particulari. Se simte lipsa unui ajutor mai mare, care se așteaptă în rândul întâi dela Stat. Statul singur poate dispune de mijloace suficiente pentru o lucrare în stil mare la Colibița.

„Caritatea“ dispune până acum de o singură clădire acolo și aceea nu destul de solidă. Ca să nu refuze pe atâția, cari îi solicitau ocrotirea, a mai închiriat o casă vecină, cu o chirie prea urcată, deși casa lasă ploaia să străbată până în odăile strâmte în care se îmbulzesc câte 5—6 paturi. Este necesară construirea a două pavilioane mari, pentru băieți și pentru fete, ca să poată fi împărțiași de binefacerea aerului și tratamentul de acolo cât

mai mulți solicitanți. Iar aceasta numai cu concursul Statului s'ar putea face.

Statul se găsește acum în alternativa de a fi binecuvântat de sutele de tineri, cari ar putea fi salvați prin intervenția lui din ghiarele celei mai nemiloase boli, sau de a fi blestemat de aceiași tineri, lipsiți de această ocrotire și lăsați peirii, dacă nu răspunde la strigătul după ajutor al „Carității“. Să aleagă!

Olimpiu Boitoș

CRONICA LITERARĂ

Coasta de argint

D-l Vălsan a scos într'o broșură de sine stătătoare „Coasta de argint“ (Socec 1926), comunicare făcută într'o ședință a societății de geografie și tipărită întâiu în buletinul acelei societăți. E bine că a fost ruptă de-acolo. Intre asprele contribuții de specialitate se găsea într'adevăr ca văile fără iarnă și malurile cu smochini despre care vorbește, în țăr-mul trist, cu surpături de lut, cu vifore și bufnițe, al Dobrogei. O singură bufniță a luat cu sine și aici, dar aceea e a Minervei, meștera bunului stil.

Il văd încă pe d-l Vălsan citind, în seara aceea din sala rotundă a Fundației Carol plină de fracuri. Trecerea de mare geograf și tinerețea, pe care atâția din cei de față trebuiau să i-o recunoască, înduplecau la îngăduință. Altminteri destui ar fi găsit că atâta căldură și culoare se potrivește numai greu cu o ședință a unei societăți de oameni de știință, care tocmai pentru că a păcătuit dela naștere prin desoriere minunate, de nimic nu se ferește mai cu grijă. Regele asculta.

Imbrăcat în alb, în uniforma de marinar, ochii lui se făceau câteodată mici, ca să vadă par'că dincolo de sală și de adunarea protocolară cu decorații. Chemări ale unui unghiu de Mare fără seamăn de frumos treceau prin aer, cu bătae sănătă de val și cu țipăt de pescăruși. Un pavilion scuturat de vânt și stegulețe nenumărate de semnale întinse între catarge se alegeau și se risipeau în jocul de lumini electrice ale tavanului de sticlă. Regele era atunci un amiral pe o punte de vas și George Vălsan un cronicar al Mării românești, și uneori un bard al ei, care-i cânta de aproape frumusețile, omului în alb dela comandă.

Eu mi-aduceam aminte o vorbă a profesorului de-acum, din zilele călătoriei lui de desăvârșire în străinătate. Era la Berlin, poate prin 1913. Ne mai găseam pe-aceea vreme acolo geografi români, unii în treacăt făcând cartografie, mai ușor de dus la capăt în câteva semestre, alții adulmecând și unul singur așezat cu temeiul, căzut fiind la mare dragoste pentru metoda și seriozitatea nemțească. I-a fost dat acestuia să lucreze mai apoi într'un mediu care i se potrivește, la universitatea noastră cu spirit și tradiție germană mai autentice.

Se poate închipui atunci ce adevărată

era uimirea lui, pe care nu se mai ferea să mi-o arate, la plângerea lui Vălsan că pe bulevardele Berlinului i-e dor de un bragagiu trecând prin praf și că amintirea țării nu-l rabdă să mai stea. S'a dus pe urmă la Paris și De Martonne l-a ajutat să aibă alte gânduri. Dar acel suspin nostalgic, foarte literaturizat (d-l Vălsan umbla pe atunci cu un fragment de roman și cu ediția a doua a logicii lui Maiorescu, revăzută după sugestiile marelui critic, pretutindeni în geanta de drum pe care, pierzând-o într'un tren pe la Praga, a pierdut pentru totdeauna și acel fragment de roman propriu și ediția a doua a logicii maioresciene), acel suspin capătă azi ca un ecou grav și o transpunere în valori obiective de știință. „Coasta de argint“ a fermecat pe geograf mai ales ca o fașie de Răsărit din marginile țării. Turcul închipuit, de prin sălile de curs și bulevardele Berlinului, s'a plătit de gândul bun care i se închina. „Coasta de argint“ e, mai mult decât o contribuție științifică, un mănunchiu de pagini însuflețite și un cântec al Mării.

Eu i-aș dori mai mult și decât atât.

Balcicul a mutat interesul nostru pentru Mare dela Constanța mai la Miazăzi. El rămâne însă și în această formă literar, pitoresc, superficial și de anotimp. Stemele orașelor noastre de Mare n'ar trebui să fie nici corăbii cu pânzele pline mici faruri aprinse, ci niște pantaloni de bae cu variații. Aproape atâta e legătura noastră cu valul și până și vorba de document a lui Mircea: „Marea cea mare“, oricât de largă ar fi, prin lipsa chiar a unei precizări de nume propriu, sună ca o expresie de basm și numai ca un vis de orizont.

Până și în lucrarea d-lui Vălsan Marea nu îndrăznește să se întindă mai mult de 5, 6 kilometri în larg, pe unde se închiagă zarea care farmecă pe privitorul de pe uscat. România maritimă, cu tot ce poate ea să însemne pentru înflorirea țării, îndrămeala de înțelegere a vieții și de acțiune, precum și pentru încorporarea și amalgamarea deplină a Dobrogii vechi și noi, abia dacă se ghi-cește la câte un sfârșit de pagină. Iar și aceasta, datorită mai curând materialului însuș, poruncitor, decât prelucrătorului, rob punctului de vedere continental.

E atât de adevărat acest lucru, închi-

derea noastră față de Mare, încât până și universitatea devară înghebată la Balcic, numai un fel de cursuri a uitat să pue în program: acela despre problemele Mării românești. Prețioase vor fi temeiurile pentru care unul din conferențiaru nu poate să fe raționalist, dar cu cât mai mult ar fi fost o cercetare care să arate locul Mării în viața noastră, economic, politic, social, cultural, militar (și chiar religios, când atâta creștinism și atâția sfinți ne-au venit pe apă)! Programul e mut în această privință. Universitatea din Balcic și-ar fi descoperit și un rost, poate mai trainic, dacă, la fel cu centrala cooperativelor românești, care a trimis, din țara celor mai mari pescării europene, la Varna, după regulamentul școlii pescărești de curând înființate acolo, ca să-l folosească de model sau cel puțin de material de informație pentru ceva asemănător la noi, dacă ar fi trimis și ea în același oraș după statutele societății Prietenilor Mării. Intre scrierile de propagandă amexe ar fi descoperit și o bună lucrare despre Marea Neagră, cu lămuriri despre coasta de argint, socotită încă între frumusețile litoralului bulgar. Marea e însă menită să dea conferințelor numai acompaniamentul de pedală al talazului sau fundul albastru cu bărci cu pânză al unor ferestre deschise asupra unei săli cu lume subțire.

Doresc d-lui Vălsan la ediția adăugită mult pe care ne-o făgăduiește, tragere de inimă și pentru această latură a subiectului. O doresc pentru prețuirea sporită pe care scriitorul ar stărni-o între noi, cât și în folosul aceluși subiect însuș. Prin scrisul său fraged Marea ar ajunge mai lesne până la ochiul nostru de stepă și de pulbere.

Și ce-ar fi dacă această ediție definitivă ar apărea ca întâia lucrare de propagandă a unei societăți a Prietenilor Mării, cu ancora înfiptă la coasta de chihlibar a Balcicului?

Emanoil Bucuța

Cronică mărunță

— A încetat din viață romancierul și dramaturgul Israel Zangwill, poetul Ovreilor desrădăcinați din ghettoul londonez, cunoscut ca unul dintre cei mai activi sioniști.

— Vineri în 30 Iulie a murit în vârstă de 55 de ani notarul public din Cluj Alexandru Breban, fost consilier la Curtea de Apel din Cluj.

— „Astra“ a preluat gazeta săptămânală „Cultura Poporului“, intenționând să facă din ea un organ oficios de educație populară. Rămâne să se vadă cine va fi noul ei director.

— „Uniunea Femeilor Române din România Mare“ își va ținea al VII-lea congres la Brașov în zilele de 8—10 Septembrie c. odată cu Jubileul de 75 ani al Reuniunii femeilor române din Brașov. Cu această ocazie se va desveli în acest oraș bustul poetului Ștefan O. Iosif.

Pentru prosperitatea satelor

Patru premii pentru cele mai bune monografii regionale

Fără a lua atitudine și a ne pripri în găsirea soluțiilor definitive cari să ne ajute să săltăm satele din greul în care se găesc, cred că este o datorie a noastră de publiciști să coborim cât mai des în mijlocul vieții dela țară și să-i prindem înfățișările cu suficientă grijă de respectarea adevărului. Întăiu de toate este nevoie de o strângere pe 'ndelete de material, de zugrăvire a aspectelor economice și culturale și de surprindere a relațiilor de viață colectivă, de muncă și frământare sufletească. Oricât ne-am strădui să ne hărnicim în această direcție, niciodată nu vom putea spune, că am făcut prea mult. Dar trebuie să o facem, pentru a cunoaște temeliile pe care se ridică arhitectura statului nostru tânăr și a ne documenta în toate acțiunile noastre. Astfel, în sensul legii maximumului de rezultat cu minimum de efort, vom putea să întrebuițăm energiile noastre în mod mai concentrat și eficace spre binele public.

O cauză a insucceselor noastre pe orice țărim este difuziunea puterilor noastre, împrăștierea atenției pricinuită de un individualism exagerat și necoordonat cu voința și munca altora, nerecunoașterea idealurilor comune și lipsa silinților unitare.

„Societatea de mâine” și-a pus dela început în program problema sociografică, pentru a ne fixa pe teren și a deveni realiști.

Și în măsura mijloacelor noastre vom persevera și vom căuta să realizăm scopul de cunoaștere amănunțită a satelor (deocamdată, iar mai târziu a orașelor).

Chestionare de acasă de mulțori suferă schimbări esențiale pe teren. Am plecat și eu cu chestionar, pe care l-am completat continuu sub imperiul necesităților locale.

Ne permitem aci a schița un chestionar mai complex, verificat prin aplicări în vre-o 20 de sate.

Pentru a da un avânt nou sociografiei române, revista „Societatea de mâine” instituie de data aceasta patru premii de câte 3000 lei, deci total de 12 mii, pentru cele mai bune patru monografii economice pe plase, pe văi ori alt complex economic-geografic.

Monografiile aceste regionale vor ține seamă de următorul chestionar:

I. Ce s'a scris până acum despre localitate (arătarea izvoarelor), ce documente istorice și monumente posedă; câte case — familii — suflete sunt, cât pământ are localitatea și cine sunt proprietarii (particulari, obștii, composesorate — urbarialiști — comuna, statul); arător, grădină, fâneață, pășune, pădure și ne-productiv (în jugăre); descrierea geografică pe scurt cu arătarea altitudinilor geografice; după naționalitate și confesie, apoi căsătoriile mixte (să se cerceteze registrul matriculelor condus de secretarul comunal).

II. Câte familii pot trăi din lucrarea pământului propriu și prăsirea animalelor de muncă și consumație; câte jugăre sunt suficiente existenței unei familii (să se arate clasificarea fiecărei categorii de pământ, după vechea normă a cârjilor funduare); are populația simțul economiei, cum își plasează banul, dețin acțiuni, fac împrumuturi, peste tot preciziuni asupra noțiunii banului și la cât se evaluează în bani bugetul familial în medie generală; ce duc și ce cumpără dela târguri și ce piețe cercetează de obicei; au conștiința însoțirilor, asocierilor; unde angajează și ce fel de munci (agricole, minierit, lemnărit etc.) proletariatul localității?

III. Cari sunt izvoarele de venituri? Câte ateliere mari și mici sunt, prăvălii și birturi (descrierea articolelor și cantității

de desfacere, aflarea preferințelor și necesităților economice și culturale ale regiunii); ce rol economic atribuieți cărciumei și prăvăliei?

IV. Ce pretind oamenii, dacă sunt chestionați asupra posibilităților de dezvoltare ale localității, ce revendicări ridică oficial primăriile și oamenii cu experiență din sat? (drumuri, pășune, păduri, — expertize de buget pentru înfăptuirea lor —, dări, îmbunătățirea producției, hranei și alte aspirații și posibilități de muncă); cari credeți d-v., în urma anchetei, că sunt nevoile reale, soluțiile mature ale posibilității și ce bogății ale localității credeți că pot să fie utilizate.

V. Care este hrana populației (descriere amănunțită pentru fiecare sezon), care este îmbrăcămintea (descrierea interiorului caselor, podoabelor, curții); cât de departe este făcută diviziunea muncii între soți și ce existență au servitorii; ce scăderi se observă din punctul de vedere al hranei și îmbrăcămintei; să se observe aspectul alcoolismului.

VI. Este școală, câți elevi obligați, înscriși și câți cercetează școala; este nevoie de cămin școlar; cine din sat sau cătun citește foi, cărți, călindare (cari sunt acelea); câți cărturari a dat localitatea (sunt dela unire încoace elevi la școli superioare?); este biserică, o cercetează credincioșii, sunt secte; ce fenomene spirituale observați; sunt certăreți, omenoși, buni, bănuitori; de ce natură este majoritatea proceselor și pentru ce sume se judecă?

VII. Ce se poate spune despre sănătatea satului (părerea medicilor de circumscripție ori a medicilor anchetatori, dacă este posibil).

VIII. Care este viața socială a localității (obiceiuri, țețători, jocuri, întruniri), ce precizări se pot face asupra gândirii cetățenești (reflexii asupra vieții de stat, legilor, partidelor politice și comunității satului) și încotro gravitează piața de desfacere și aprovizionare (legăturile cu localitățile cu cari constituie un complex economic).

IX. Explicarea cuvintelor particulare (idiomurilor) în legătură cu descrierea de mai sus.

Este deci vorba de un sistem de monografii cari să cuprindă viața economico-socială dintr'o plasă, dintr'o vale ori dintr'o regiune cu o identitate recunoscută de necesități locale.

Anchetatorii vor consulta registrele cancelariilor notariale, în primul rând; vor străbate apoi fiecare sat unde aplică cu strictețe formularul sociografic de mai sus; vor face apoi privire generală a complexului economic, trăgând concluzii și fixând soluții.

Manuscrisele se vor înainta redacției „Societatea de mâine” până la 1 Decembrie 1926. Redacția noastră apoi le va supune unei minuțioase cercetări, pe cele găsite bune le va premia și se va îngriji să le dea publicității.

Intinderea să nu treacă de 2—3 coale de tipar.

Ne rezervăm libertatea de a controla datele anchetelor prin redactorii ai revistei, pe cari-i vom însărcina să descindă la fața locului.

Materialul ne poate fi dat din oricare regiune muntoasă a României.

Am dori îndeosebi să fie cercetate regiunile muntoase: munții apuseni, munții Hațegului etc.

Medicii publiciști, pe cari îi interesează problema alcoolismului, ar putea să strângă un foarte prețios material în satele de pe valea Murășului, între Radna și Zam.

Ca directivă generală menționăm, că ne interesează viața actuală și nici decum istorică a satelor.

Ion Clopoșel

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

Chip de bronz lui Eminescu la mormântul dela Putna

La mormântul dela Putna, cercetat în fiecare vară de atâția fii credincioși ai neamului nostru, pe cale de a deveni un loc de pelerinaj al nației, pentru o înviare cu noi forțe de viață, s'au adunat în ziua de 8 August mii de Români, ca să vadă desvelirea unui bust al lui Eminescu lângă sfântul mormânt. I-a chemat acolo societatea studențească regională „Arboroașă” prin vigurosul ei presedinte Tudose Popescu. Prilejul a fost bine găsit pentru sărbătorirea în același timp a memoriei lui Mihail Eminescu, care înainte de asta cu cincizeci și cinci de ani a strâns în același loc pe reprezentanții ai poporului nostru din câte țări se găsea el împrăștiat pe vremea aceea, pentru a se uni în cuget și'n simțire, țintind libertatea națională și afirmarea culturală a neamului lor, și a memoriei Voevodului Ștefan cel Mare, cea mai sintetică expresie a vitalității românești, care-și doarme somnul de vece acolo.

Principesa Ileana alătura de reprezentanții autorităților, tinerimea intelectuală alătura de mulțimea țărănilor bucovineni, organizați în „Arcășii”, din cari noi am putea face un fel de „Socologism” românesc, și-au umplut sufletul, într'o clipă bogată în daruri înalte, de pilda ce ne-o dau cele două umbre slăvite, cari s'au căutat înainte cu 55 de ani, când una era ființă, iar cealaltă numai simbol.

Cu acest prilej poetul pământului natal, acum reprezentant al oficialității, d. Nichifor Crainic, a făcut din nou apologia tradiționalismului, împletind senzurile simbolice ale celor două figuri de muzeici. Il lăsăm și noi pe el să vorbească:

„Tinerimea academică cu sprijinul guvernului țării românești, înaltă azi paznic de bronz la sfântul mormânt al lui Ștefan Vodă. Realitatea aceasta e atât de covârșitoare în frumusețea ei de pare că o trăim într'un vis în care enigmaticele bătrâne se desleagă și profețiile veacurilor se împlinesc. Cu cincizeci și cinci de ani în urmă, chipul sculptat de O. Han al zeului în fața căruia ne închinăm evlavia, era un tânăr student în care deabia înmugurea cântărețul genial de mai apoi. Dar acel tânăr student cu brun și palid obraz și frunte vastă ca întinderea mării, aruncă o idee ne mai pomenit de îndrăzneată și avu curajul ca această idee s'o transforme în pelerinaj la Putna al studențimii românești de pretutindeni. Cugete libere din provincii robite veniau să invoce lespedei funerare din acest altar al legendei — libertatea națională. Și Mihail Eminescu, înainte de a se descoperi lumii adânc poet al singurătății filosofice, se descoperi neînfricoșat cavalier al Sfântului Mormânt dela Putna și al idealului românesc.

Ei da! Eu vă înțeleg și mă confund cu voi, tânără generație de cărturari ai țării mele, când alegeți hram al sufletului vostru neodihnit pe Mihail Eminescu, eroul cugetării și evanghelistul politic al lui Ștefan Vodă!

Sunteți pe drumul cel bun, suntem pe drumul cel drept când tălpile noastre de pelerinaj căutăm să le potrivim pe pașii marelui poet care la rândul său îi apăsa în urmele vovodale întipărite în acest sacru pământ.

E drumul tras cu sabia de geniul politic al trecutului și prelungit în viitor de lumina geniului literar al acestui popor. E drumul tradiției neamului nostru.

Nu mă sfiesc și să nu vă simțiți rostind în această epocă de nebunie politică atotmimicitoare, cuvântul tradiției și căutând să vă disciplinați pașii în numele ei de ordine morală și de solidaritate etnică! Tradiția nu e ceace trebuie lăpădat din istoria și din viața unui popor. Tradiția e însăși substanța vie a istoriei și a vieții unui popor — și ca substanță vie ea e în stare să primească orice modificări care țintesc la perfecționarea organismului național. Dar nici o reformă revoluționară nu va trăi dacă nu se va altoi și nu se va hrăni din substanța vie a tradiției“.

Congresul sociologic internațional

Congresul sociologic internațional se va ține în vara aceasta în Panama, America Centrală. Reproducem după „Adevărul literar și artistic” din 8 August programul provizoriu al acestui congres:

Secția I. Sociologie generală: Cu ce poate contribui învățământul sociologic la cauza păcii.

Secția II. Probleme politice: America și Societatea Națiunilor; America se poate oare dezinteresa de chestiile europene? și Problema dezarmării.

Secția III. Probleme juridice internaționale: Protocolul dela Geneva și sistemul tratatelor particulare de garanție; Problema minorităților și America.

Secția IV. Cum să se îmbunătățească starea economică internațională: Chestia monetară; Schimbul; Prin ce mijloace se poate stabili o solidaritate economică internațională, înlesni și intensifica comerțul internațional.

Secția V. Problema muncii: Coordonaarea și unificarea asigurărilor sociale din punct de vedere internațional; Ratificarea convențiilor Conferințelor internaționale ale muncii: ce mijloace le-ar înlesni.

Secția VI. Mișcarea feministă: Criza vieții domestice și mijloacele cari i-ar aduce o deslegare.

Secția VII. Biosociologie și eugenetică: Creșterea raselor și criteriul care ar realiza această creștere din punct de vedere eugenic.

Secția VIII. Cooperarea intelectuală și internațională: Ce mijloace ar înlesni organizarea internațională a cooperării intelectuale în chip metodic și rațional la diferite nații; Crearea unui Sociologicon și organizarea primei Expoziții Sociologice internaționale.

Comunicările se fac în limbile engleză, germană, spaniolă, franceză, și italiană. Adeziunile se vor comunica pe adresa: Prof. Cosentini, Universitatea Panama, America.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Universul literar din 1 August împărtășește cetitorilor săi inițiativa scriitorului Petre Cătuneanu, menită să strângă fondurile necesare pentru construirea în Capitala țării a unei „Case a scriitorilor“.

„D. Petre Cătuneanu, un valoros scriitor, care unește frumose însușiri literare, (cum schițele și nuvelele din viața dela țară sau mai ales drama țărănească „Rostogolirea” lasă să se întrevadă), cu o hotărârită nobletă sufletească, a solicitat și obținut să pună întreprinda sa generozitate în slujba Societății Scriitorilor Români: D-sa va tipări, în chip de cărămizi, pentru „Casa Scriitorilor” — acea Casă, pe care a răvnit-o între alții și regretatul Alexandru Vlahuță — un mare număr de cărți postale artistice executate, cu autografe și notițe bio-bibliografice, ale scriitorilor români în viață.

Este inutil să stăruiam asupra multiplelor foloase ale unei astfel de inițiative. Istorie literară fotografică și la îndemâna mulțimei cetitoare, cărțile postale cu portretele scriitorilor răspunzând și unui firesc îndemn al cetitorului, încurajează totodată o operă de o nobilă utilitate cum este „Casa Scriitorilor“.

Noi urăm succes deplin acestei inițiative, care, urmărind un rezultat financiar — filantropic și acesta — va face în același timp un bun serviciu literaturii românești actuale, recomandând publicului cetitor pe valoroșii scriitori în viață.

BIBLIOGRAFIE

- Cultura creștină (April—Iunie)
Patima, revistă scrisă pe înțelesul poporului pentru lupta împotriva alcoolului (Iunie).
Școala bănețeană (Iulie)
Typograph (31 Iulie, 7 August)
Adevărul literar și artistic (1 și 8 August)
Țara noastră (1 și 8 August)
Universul literar (1 și 8 August)
Arhivele Olteniei (Mairu-August)
Cosinzeana (8 August)
Transilvania (Iulie)
Deutsche Politische Hefte, Sibiu (Iulie)
Foaia tinerimii (1 August)
La Roumanie nouvelle (Iulie)
Legea Românească (1 August)
Viața agricolă (1—15 Iulie)
Revista economică (29 Iulie)
Viața medicală (Iulie, August)
Școala noastră (1—15 Iulie)

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNNALE

Anchete sociografice

Ziarele au publicat în săptămâna trecută un raport despre vizita făcută de Seminarul de Sociologie din București, sub conducerea d-lui profesor Dimitrie Gusti, în comuna Rușețu, cu scopul de a studia realitățile sociale ale acestei comune.

„Cincisprezece zile în șir, profesori și studenți s'au consacrat unei riguroase și sistematice anchete a vieții și situației speciale a acestei colectivități omenești, pentru a cunoaște astfel unitatea socială elementară, care este satul, și spre a verifica în același timp experimental studiile teoretice făcute în cursul anului școlar în acest sens.“

Lucrările Seminarului de Sociologie din București sunt un fragment din opera mare, pe care noi o cerem mereu dela apariția revistei noastre: cunoașterea temeinică a înfățișării satelor noastre și a posibilităților lor de dezvoltare viitoare. Este ideea de temelie chiar a existenței revistei noastre. În numărul de față dăm un model de chestionar pentru astfel de anchete, elaborat cu multă trudă și verificat chiar printr-o acțiune deja realizată.

Suntem convinși cu toții, că suntem un neam de țărani și că până de curând singura noastră civilizație, deci singura noastră probă de viață organizată, a fost aceea creată în mediul rural al legăturii directe cu pământul și mai suntem convinși că capitalul uman de rezervă al națiunii noastre și astăzi la sate se găsește. An de an școlile orașului smulg din inima satelor pe cei mai buni fii ai lor și îi aruncă în vâltoarea furioasă a orașelor, unde mulți se valorifică printr-o acțiune pozitivă, folositoare întregii comunități, iar alții se pierd desorientați sau distruși fizicește de noua atmosferă, căreia nu i s'au putut adapta. Golurile sau posturile noi create în aceste conglomerate de activitate concentrată, care sunt orașele, satele sunt chemate să le umple prin noi elemente, pe cari și le rup dela sânul lor. Astfel satele rămân orfane, lipsite de sprijinul forțelor capabile, pe cari ele însele și le-au produs. De aceea grija de prosperitatea satelor, regeneratoare de energii vitale, rămâne tot în sarcina orașelor.

Anchetele sociografice, această nevoie de intervenție a minții mai dezvoltate, orășenești în viața domoală a satului o servesc. Ele sunt menite să furnizeze elementele pentru zugrăvirea unui tablou cât se poate mai adecvat al mijloacelor de existență materială a satelor, al stadiului de propășire economică grație uneltelor de muncă perfecționate inventate în decursul vremii, precum și al vieții spirituale, forța de coeziune între factorii componenți ai societății. Prin comparare și prin deducție apoi se vor putea formula mijloace de propășire în toate direcțiile, pentru ușurarea traiului sătenilor noștri și pentru servirea lor cu posibilități de a-și face viața cât mai plăcută, cât mai im-

pregnată de spiritualitate, care este aportul culturii multimilenare.

Astfel orașul își răscumpără împrumutul biologic contractat în modestia satului.

Horia Trandafir

Povestea unui sigil... sau cum știe românii să piardă vremea. — Satul Certege de lângă Câmpeni este foarte agitat de câteva săptămâni. Și asta din cauza unui sigil. Medicul dr. Macavei din Câmpeni fusese în Certege la vaccinări și din întâmplare sigilul casei cercuale a fost schimbat cu sigilul primăriei locale. Primarul cel nou din Certege din fire buclucaș și iubitor de procese a asaltat autoritățile administrative și chiar parchetul cu denunțuri în senzul căroră dr. Macavei și primarul cel vechiu din Certege și-ar permite abuzuri cu sigilul pierdut; între timp medicul dr. Macavei dă de sigilul primăriei văduvite de această comoară, anunță pretura despre aceasta și-și reclamă sigilul medical. Primarul cel nou însă nu se dă bătut, ci alarmează tot județul plus judecătoria și parchetul, care pornesc anchete și pun pe drum numeroși delegați cu diurne să descopere abuzul grav. Cei acuzați de abuz pe toate străzile recurg la parchet și intențază proces de calomnie. O simplă, simplă întâmplare a provocat această descărcare a elementelor. Dar primarul buclucaș nu pricepe, nu vrea să priceapă nimic. O răfuială are loc în Câmpeni: primarul în-casează niște palme îndesate... dar nu se lasă convins și refuză să ia în primire ștampila găsită — care este expediată de pretură la prefectură ca un fel de corp delict... Avem deci dosare și corespondență oficială berechet... Și cine plătește toate aceste cheltuieli materiale și risipa de timp? Scandalul continuă... Se pricepe românii să piardă timpul...

Karel Havlicek. — La sfârșitul unei trecute s'au împlinit 70 de ani dela moartea lui Karel Havlicek, întemeietorul ziaristicii cehoslovace, pe care Masaryk într'un interview recent îl dădea de model actualei prese cehoslovace. Nașterea cehoslovacă a serbat amintirea lui cu recunoștința care se datorăse aceluia ce prin munca lor de orice natură întăresc solidaritatea propriului lor popor și-i pregătesc un viitor de progres și de afirmare independentă. În lupta pentru independența națiunii cehoslovace, Havlicek a avut un rol de frunte, prin forța ideilor salvatoare concepute de el și prin puterea de difuziune a lor în opinia publică prin intermediul presei, al cărei ostaș vrednic a fost.

De aceea un orator l-a înălțat pe aceeași treaptă pe care stă marele pictor cehoslovac Manes, celebrul compozitor Smetana și reputatul poet Neruda, — cei mai vrednici fii ai națiunii.

La sărbătorirea amintirii lui Karel Havlicek a participat și națiunea română prin atașatul ei de presă din Praga, d. Eugen Filotti, care într'un discurs remarcabil a arătat vechimea amicitiei cehos-

române, întemeiată pe identitatea de interese sub regimul austro-ungar, când lupta și Havlicek.

Frământările din Rusia sovietică au intrat într-o fază critică odată cu asasinarea lui Felix Djerzinski, fostul președinte al Cekei, care era unul dintre cele mai convinse elemente de suport ale acestui regim. Oricât ar căuta presa bolșevică să acopere existența unor tulburări, capabile să modifice însăși conducerea republicii vecine, ele se vădese suficient prin cazuri de această natură. Căci Djerzinski nu este singurul asasinat.

S'a mai încercat și de altădată înlăturarea regimului de dictatură întronat de bolșevism în Rusia, sub directa supraveghere a internaționalei a III-a, dar de obicei revolta pornea din tabăra celor cari au pierdut orice situație odată cu transformările radicale petrecute în timpul revoluției din 1917. Astăzi ciocnirea se întâmplă între oamenii aceluiaș partid, între aderenții aceleiași concepții fundamentale: comunismul, cari caută să nuanțeze această concepție. Este recunoscută atitudinea „moderată“ a lui Trozki, unul dintre promotorii mișcării revoluționare, care a adus la putere comunismul. Știri vrednice de încredere vestesc că el ar fi gata să se pună în fruntea contrarevoluției, care se sprijinește pe o bună parte din armată și marină. Pe de altă parte se vestește înlăturarea lui Zinoviev dela conducerea internaționalei a III-a, care ar însemna micșorarea puterii ei de influență asupra guvernului actual al Rusiei.

Rezultatul acestor frământări ar putea fi completa înlăturare a sistemului de dictatură — modificat, de altfel, în parte până acum — și întronarea unui regim al libertăților individuale, pe toate terenele de activitate, care singur ar putea aduce liniște, odată cu prosperarea economică, în uriașa republică vecină.

Adunarea generală a „Astrei“ se va ține în anul acesta în orașul Zlău, în zilele de 12—14 Septembrie. Se fac pregătiri pentru reușita cât mai bună a acestor manifestații culturale de primul rang. Conferențieri de seamă (d-nii Gh. Bogdan-Duică, Alex. Lapedatu, Șt. Ciobanu, dr. V. Ilea) vor vorbi intelectualilor și țărănimii. O piesă teatrală, un concert, o expoziție de copii vor completa în mod norocos ședințele adunării, încât toți câți vor lua parte vor fi satisfăcuți. Va fi și un pelerinaj la mormântul lui Simeon Bărnuț, precum și o festivitate la ridicarea unei troițe pe câmpul dela Guruslău.

În biblioteca tuturor școlilor din Ardeal trebuie să aibă un loc de cinste „**DICTIONARUL LIMBII ROMÂNE**“ al Academiei, care se poate comanda prin revista noastră.

CRONICA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ

Ajutorarea micilor industriasi. In țările occidentale s'au recunoscut de mult greutățile cu cari luptă clasa mijlocie pentru menținerea nivelului ei de trai și s'a pornit de mult o mișcare pentru ameliorarea situației acestei clase, aducându-se de către stat legi protecționiste și acordându-se un sprijin cât de larg pentru întărirea ei. In Germania au manifestat guvernele în totdeauna o atențiune deosebită pentru clasa mijlocie, iar politica de ocrotire — *Mittelstandpolitik* — a și adus roade satisfăcătoare.

La noi încă nu au fost desconsiderate interesele clasei mijlociei, dar nici nu s'a făcut prea mult pentru menajarea lor. Tocmai deaceia trebuie să înregistrăm cu o vie satisfacție bunele intenții ale Societății Naționale de Credit Industrial din București, care potrivit programului ei și-a întors privirea și spre acea pătură economică, ce poate e mai mult avizată la un sprijin eficace, îndeobște în situația actuală financiară, când toate clasele producătoare au de luptat cu mizeriile crizei de numerar și au să suporte povara unei dobânzi mult prea urcate. După ce s'au satisfăcut — în parte — trebuințele marelui industrii, Creditul Industrial din București a aflat de bine să sprijinească și industria mică cu credite eftine (cu 12 la sută). Astfel s'a pus la dispoziția — sub anumite condițiuni încă în toamna anului trecut — a două bănci vechi și cu renume din Cluj un credit special de 4.000.000 Lei pentru satisfacerea trebuințelor meseriașilor români, din care sumă 2.000.000 Lei erau destinate pentru solicitatorii din Cluj, iar 2.000.000 Lei pentru cei cu domiciliul în județul Clujului.

Un gest frumos, dar care trebuie să constatăm că nu și-a atins scopul în mod perfect. Multora li se va părea prea mică suma aceasta. Chiar aceasta era și părerea băncilor autorizate cu rolul de intermediator între micii industriasi și Creditul Industrial, căci au cerut majorarea creditului încă la început. Dar nu aceasta e buba. Iată se apropie un an și nici jumătate din această sumă nu s'a utilizat. Nu din motivul, că meseriașii nu au trebuință de parale, sau fiindcă ar ajunge numai cei favorizați la un credit eftin. Aserțiunea aceasta din urmă nici nu s'ar putea măcar presupune, oferindu-ne destulă chizăsie vechea reputație a celor două bănci în chestie pentru a fi liniștiți că la acordarea împrumuturilor eftine nu ar prevala considerente de ordin pur sentimental.

O bancă când acordă împrumuturi se uită întâia dată la garanția materială și etică ce-i oferă solicitatorul. Cu aceasta am atins deja sămburele problemei. Nu s'a făcut uz îndeajuns de creditele eftine dela Creditul Industrial, fiindcă nu toți solicitatorii puteau oferi garanție materială suficientă. Clasa noastră mijlocie românească a trăit și înainte de războiu în condiții foarte modeste; după războiu s'a agravat și mai mult situația ei, așa că acum ni se înfățișează cu totul secă-

tuită și ruinată. Chiar aceia ale căror suferințe ar trebui mai mult ușurate, nu pot fi ajutamați, deoarece n'au ce să gajeze pentru a obține un credit eftin dela Creditul Industrial.

Odată mai mult se resimte lipsa de organizare a micilor industriasi. Căci, dacă ei ar avea rândurile lor strănse într'o organizație economică, care să fie un factor de primul rang în viața noastră de stat, atunci și în cazul de față nu ar fi avizati singuraticii meseriași să-și caute în mod izolat creditele necesare, ci le-ar obține corporațiunea lor, care le-ar distribui în mod echitabil. Dacă meseriașii ar fi bine organizați pe teren economic — precum sunt în alte țări, unde se află diferite asociațiuni pe bază cooperativă, cari se ocupă cu procurarea de materiale, de credite și cu desfacerea produselor membrilor lor etc. — situația lor ar fi și acum mai ușoară. Zicem că cutare bransă ar avea cooperativă pentru procurarea de credite (precum au țărani în unele regiuni), atunci în cazul de față cooperativa aceasta a lor ar garanta creditele și le-ar distribui după capacitatea de plată a membrilor și ar pune poate mai multă greutate pe caracterul solicitatorului — pe care îl cunoaște mai bine decât banca, având un contact mai strâns — decât pe acoperirea materială. Astfel ar putea să beneficieze de creditele acestea ieftine și cei săraci, dar harnici, punctuoși și cinștiți, nu numai cei cu avere — între cari sunt poate mulți plătitori slabi.

Acordul financiar cu Italia.—Guvernului Averescu i-a reușit să facă cu Italia un acord avantajos pentru aranjarea datoriilor noastre de războiu față de Italia. Totalul creanțelor reclamate de guvernul Italian se urcă la suma de 182.500.000 Lire, care provine parte din costul echipării și întreținerii legiunilor transilvănene, cari s'au format în cursul războiului în Italia, parte din diferite livrări pentru armată făcute în timpul campaniei noastre contra bolșevicilor unguri. Da-

toria aceasta — în care nu se cuprind interesele restante — a fost redusă la 120.000.000 Lire, și s'a căzut de acord ca să fie amortizată în 50 ani.

Pe lângă acest acord s'a contractat și un împrumut de 200.000.000 Lire cu o dobândă de 7 la sută — egală cu dobânda de scont a Băncii Naționale Italiene — plătibil la paritate. Acest împrumut a fost acordat de către Asociațiunea Generală a Industriei de Petrol fără nici o reținere și fără nici o garanție specială. Acesta e un împrumut de încredere, care se va replăti într'o perioadă de 10 ani.

Un alt împrumut de 100.000.000 Lire s'a obținut fără interese pentru diferite cumpărături de materiale din Italia. Destinația acestui împrumut încă nu este fixată.

Împrumuturile acestea nu s'ar fi putut însă realiza fără ca guvernul să consimtă la unele avantajii economice, cerute de consorțiul italian.

Cu aceasta s'a făcut fără îndoială un pas foarte însemnat pentru favorizarea capitalurilor străine de a intra în țară și a colabora cu capitalul național la exploatarea bogățiilor noastre naturale.

Dr. Traian Nichicui

Dela „Astra“. — D-l Vicepreșed. II al „Astrei“, Dr. Gheorghe Preda, însoțit de secretarul lit. subst. Dr. Horia Petra-Petrescu și de președintele despărț. județean Sibiu, insp. școlar, d-l Silviu Țeposu, a luat parte la adunările generale ale despărțămintelor Agnita și Cincul mare ale „Astrei“. Toți trei au ținut conferințe și au cetit publicului adunat, despre: „Astra“, despre boalele epocii noastre, despre misiunea de regenerare ce o avem în zilele sbuciumate de acum. S'au împărțit broșuri și s'au înscris membri în număr satisfăcător.

La 1 August s'a pus sub tipar volumul

„Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România“
de ION CLOPOȚEL.

Manuscrisul a fost distins de „Astra“ cu premiul Scotus Viator în 1921; depus de către „Astra“ la Casa Școalelor, s'a pierdut și a fost găsit abia acum în sertarele funcționarului decedat Pascal Dumitrescu.

Volumul conține sute de documente, a căror importanță politică pentru istoria Ardealului și României unite nu poate scăpa nimănu.

Pentru a ne putea orienta asupra tirajului, rugăm pe onorații cititori a comanda de pe acum volumul la administrația „Societatea de mâine“: un exemplar 100 lei.

Pentru preoții și învățătorii cari comandă cel puțin 10 exemplare acordăm 25% rabat.

Adresa abonatului

Produsele fabricii de bere

CZELL din
Cluj-Mănăştur

Berea albă

URSUS

Berea albă specială

URSUS-EXTRA

Berea neagră din
maţ dublu

HERCULES

se capătă pretutindeni!

„REVOLUȚIA DIN 1918
ȘI UNIREA ARDEALULUI CU ROMÂNIA”

DE ION CLOPOȚEL

CARE VA APARE ÎN CURÂND, ESTE ÎN-
TÂIA CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ, ÎNTE-
MEIATĂ PE DOCUMENTE, ASUPRA
TRANSFORMĂRIILOR POLITICE LA
ROMÂNII DIN UNGARIA ÎN 1918,
CARI AU SFÂRȘIT PRIN UNI-
REA ARDEALULUI CU VE-
CHEA ȚARĂ ROMÂNEASCĂ

Intreprinderile
Forestiere Române

SOCIETATE ANONIMĂ

Capital Social și Rezerve Lei 70,000.000

SEDIUL:

CLUJ, CALEA REGELE FERDINAND NO. 36

UZINELE:

Valea-Drăganului gara Poieni, Coșnea gara
Trotuș, Lesnic halța, Veșel, Cloșani

Adresa telegrafică: „FORESTIERA”

TELEFON: 11—50

Desfacerea mărfurilor se face prin Reprezent.
Generală

„Comerțul Lemnului” S. A.

CLUJ, Calea Regele Ferdinand No. 38.

Adresa telegrafică: „C O L E”. — Telefon No. 11—50.

„ASTRA”

PRIMA FABRICĂ ROMÂNĂ DE
VAGOANE ȘI MOTOARE S. A.

LICENȚA EXCLUSIVĂ DE FABRICAȚIUNE ÎN
ROMÂNIA-MARE PENTRU CAZANE MODERNE
CU ÎNALTĂ TENSIUNE

**CAZANE SECȚIONALE
SISTEM GEFIA**

PENTRU PRESIUNE DE REGIM PÂNĂ LA 32 ATM.

PENTRU OFERTE A SE ADRESA:

DIRECȚIUNEI UZINELOR DIN ARAD

SAU

**REPREZENTANȚEI GENERALE S. A. R.
DE INVESTIȚIUNI ȘI FURNITURI**

BUCUREȘTI

STRADA PARIS 4 BIS.

Tiparul Tipografiei „Viața” Cluj, Strada Regina Maria No. 36.

©B.C.U. Cluj